

20.020/
16

NAGY ÍRÓK KIS KÖNYVEI

F e b r u á r

Gyulai Pál

A vén színész

Turgenyev

*A diadalmas szerelem
dala*

Berczik Árpád

Négy kosár

Strindberg

Kicsinyek és nagyok

Kosztolányi Dezső

*Tintaleves papirgalus-
kával*

M á r c i u s

Mikszáth Kálmán

Az amerikai menyecske

Dosztojevszkij

A szelíd asszony

Szini Gyula

A szerelem felhője

Heyse

A grófi kastélyban

Harsányi Zsolt

Livia néni

FRANKLIN-TÁRSULAT

Ára kötetenként 50 fillér

Nagy írók

KIS KÖNYVEI

HEYSE PÁL

A GRÓFI
KASTÉLYBAN

Országos Széchényi Könyvtár

ft

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA

HEYSE PÁL

A GRÓFI
KASTÉLYBAN

OSZK

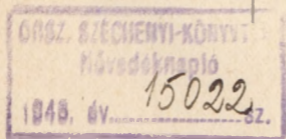
Országos Széchényi Könyvtár

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA

OSZK

20.020 | G

Egy nyáron az egyetemen gyakori bizalmas összejövedeleim voltak egy fiatal emberrel, kinek szellemes arcza, nemes magatartása, jó benyomást tett mindenkire, a ki vele csak futólag érintkezett. Viszonyunkat bizalmasnak nevezhetem, mert tanulói körünkből én valék az egyetlen, kit felszólított, hogy látogatnám meg, s ki látogatásaimat is viszonzá. De azon fesztelen, pajzán s nem ritkán tolakodó fraternizálástól, mely a tanuló ifjúság közt mintegy hagyományos, őszzel történt elválásunkkor még annyira távol voltunk, mint első sétánk alkalmával a Rajna partján, hol útunk s a csodás tavaszi tájkép feletti közös elragadtatás kettőnket összehozott.

Még külső viszonyaiba is csak szűken avatott be. Annyit tudtam, hogy ős grófi-családból származott, hogy gyermekkorát atyja kastélyában egy francia nevelő vezetése alatt élte le, ezután ezzel utazásokat tett s végre saját határozott kívánatára az egyetemre jött. Még csak itt ismeré fel, a mi eddig homályos sejtelmeként élt lelkében, hogy hiával van a rendszeres kép

zetségnek. Tehát évek hosszú során át könyvekkel és magántanárokkal zárkózott be, az alatt künn a vad jogászéletet le hagyta zajlani maga előtt a nélkül, hogy munkájából felpillantott volna s midőn én megismertem, már annyira haladt, hogy Aristoteles poetikájával kelt fel s Euripides valamelyik kardalával feküdt le.

A pedanteria egy lehellete, a folyton idéző gög árnyéka sem érinté szellemét ezen komoly kimerítő tanulási idő után. Hisz annyi szorgalmas ember dolgozik, hogy csak ne kelljen élnie! Ő mindazt, a mivel foglalkozott, lelkében átélte, mert teljes erejével, minden érzékével dolgozott. Olyan szellemi foglalkozást, mely egyúttal jellemének ne lett volna előnyére vagy kedélye igényeivel ellenmondásban állana, nem ismert, illetőleg nem ismert el. Ily értelemben tán a legeszményibb természet volt, melyet valaha ismertem, ha e szót nem azon síma értelmében vesszük, mely alatt a hiú ábrándok s a dolgok rideg valóságának megvetését értjük, hanem azon ritkább ösztönt, mely a szűk chablonszerű tanulmányozást a legragyogóbb eredményekért is koczkára teszi, kerüli és az emberiségről alkotott eszményét szilárd erővel és szerény reménynyel tartja szem előtt.

És így könnyen megfogható, hogy az ismert tanulóí élvek fiatal jövevényünket nem igen csábitgatták. Ezt aristokrata gögjének tulajdo-

nitották, melytől azonban teljesen ment vala. Nevelése mindenesetre megszilárdítá benne az ellenszenvet minden nyers, tisztátalan és mértéktelen iránt. A külső tisztaság szükségérzete már vele született ép úgy, mint erkölcs dolgában a majdnem nőies gyöngédség. Sohasem láttam nagyobb akaratszilárdságot, a szellem férfiasabb erélyét egyesülve oly nőies szeméremmel. És ezért került a zajos tivornyákat, hol bor és pipafüst között hazáról, szabadságról, szerelemről és barátságról ép oly széles jó kedvvel értekeznek, mint az utolsó bálról vagy az egyenruhához tartozó új sapka szabásáról. Sőt még négy szem között is, ha valamely tudományos probléma fölött igen bőven beszélhetett volna, ritkán érintett oly pontokat, melyek fölött az embernek személyes természete dönt. Politikát, az ó-kori történelmet, államtudományt szenvedélylyel tanulá s néha vitánk közben oly hevült és áradozó volt, mintha egy egész néphez beszélne, melyet magával akar ragadni. A köznapi dolgokat alig érinté. Családjáról sohasem hallottam beszélni.

Csak egyszer említé atyját. Egy este ugyanis meglátogattam őt, hogy egy csónaksétára hívjam, melyet annyira szeretett. Egy kis csónakban a várostól órányra fekvő korcsmához szoktunk evezni, hogy azután egyszerű vacsoránk után a csillagos ég alatt ismét visszaballagjunk. Belépésemkor épen tollát dobta el és azon

szándékkal küzdött, vajon átöltözködjék e egy társaság kedvéért. «Szánjon engem!» kiáltá elém («te»-nek sohasem szólítottuk egymás). «Nézze a gyönyörű alkonyi pirt s gondolja, ennek hátat kell fordítanom, hogy a frakkok csillagjain legeltessem szemeimet.

Erre a város egyik legrégibb nemesi családját említé, hol egy keresztülutazó követ tiszteletére estélyt adnak.

«És miért *kell*?» kérdém őszinte rokonszenvvel.

«Igen *kell*» sóhajtá. «Atyám, ki mindenáron diplomatát akar belőlem faragni, zokon venné, ha otthon nem tudnám elmondani, vajon, N. báró estélyei, kihez alkalmilag ajánlott, még mindig igazolják-e európai hirnevöket. Ezzel én természetesen mindeddig nem sokat gondoltam és most ki kell töltenem ezt a részt is cursusomban.»

Észrevette, hogy mosolygok és ezért csakhamar folytatá. «Tudja meg, hogy atyám ama hiú ürességről, mely ily körök legtöbbjeit fel-fújja, tán még udvariatlanabbúl gondolkozik, mint én, jóllehet ő mást nélkülöz ott, mint a mit én kívánnék. Ő a régi gárda embere, a császár diplomatája, ki látta a világot lángokba borítva és nem tudja feledni ama démoni fényt, melyben akkor jó és rossz, szép és undok, magasztos és aljas feltűntek. Most minden békés, zajtalan és álmos — mint neki látszik. De

mindegy — még mindig egy világ s a ki abban forogni akar, ismernie kell azt. Nem sok jó utavalót adott az egyetemre, de azt az egyet százszoros változatban véste lelkembe: Olvass többet az emberekből, mint könyvekből. Midőn én a te korodban valék — szokta volt mondani — a könyvek sokkal szerényebb szerepet játszottak; nem egy geniális embert ismertem, kik a társadalomban való fellépésök óta soha egyebet nem olvastak, mint a legújabb regényt és a háború eseményeit, soha egyebet nem írtak, mint sürgönyöket és szerelmi leveleket. De annál több idejük maradt a tetre, a hol ez szükséges volt és a gondolkodásra — és mikor ne lett volna erre szükség! De tanulni, könyvekből tanulni, az senkinek komolyan eszébe nem jutott, tudtak mindent, minden a légben lebegett és a hol nektek ma megáll az eszetek, azon mi könnyű szerrel tovább haladtunk.»

«Mindezt én megjegyeztem magamnak és gyakran készültem, hogy olvassak az emberekből. De már az első lapok után rendszerint azt találtam, hogy czímük az egyetlen fontos rajtok. Vagy rossz olvasónak kell lennem, vagy az új iskola előkelő világa szellemtelen stylusban él.»

E közben egy hintó robogott a kapu elé, én pedig elmentem, mert tudtam, hogy zavarba jön, ha öltözködésénél valaki jelen van. Midőn történetesen ama ház előtt mentem el, hol a

fényes estély az arisztokraták világát gyűjté egybe, ép akkor szállott ki hintójából s egy mosolygó pillantást vetettünk egymásra. Gyönyörködve néztem nyulánk természetét s lovagias magatartását, midőn a szőnyegekkel borított lépcsőkön lassan felhaladt. Nem egy helyen hallottam, hogy a nőkre veszélyes volt. Egy előkelő angol hölgyről beszélék, hogy többször nyiltan megkísérté e fiatal embert megnyerni, de midőn látta, hogy minden törekvése sikertelennek bizonyult be, bosszúsan és kétségbeesve utazott el, miután papagájának nyakát kitekerte, mely heteken át éjjel-nappal a hajthatatlan ifjú ember nevét hangoztatta.

Sohasem sikerült egyik vagy másik kalandjáról valamit megtudnom; egyáltalán nőkről futólag vagy kitérően szolt, nem azon indokból, mintha e nemet megvetné vagy oly sebet huzol, melyet fél a visszaemlékezés felszaggatni. Én beleéltem magamat teljesen gondolkozásmódjába s azt tartottam, hogy ő csak komoly céljáért rajong s ideje sincs könnyelmű enyelgésre, vagy, hogy valamely szenvedélyesebb érzelem sohasem dobogtatta szívét. Első gyermeke volt szülőinek s születése anyja életébe került. Néha női kézzel irt leveleket kapott, melyekről ő azt állította, hogy ápolónője írja, ki gyermekkorában anyját helyettesíté. Úgy látszik szívéből ragaszkodott hozzá, sokat nem beszélt róla, tán mert tanulmányai foglalták el egész lelkét.

Nálam néhány évvel előbbre volt az egyetemen s midőn ősszel elváltunk, Berlinbe ment diplomatai vizsgára. Szivélyesen váltunk el s mondtunk egymásnak «istenhozzád»-ot, nem remélve többé a gyakori találkozásokat. Éreztük, hogy ezentúl oly bizalmasan nem érintkezhetünk — levélben sem. Ifjak voltunk s azon biztos reményben váltunk el, hogy a sors ketőnket még valaha összehoz.

Évek hosszú során át mit sem hallottam róla. A mit felőle tudok, mindössze az, mit egyszer a lapokban olvastam, hogy gr. Ernő nagykövetségi titkárnak neveztetett ki Stockholmba. Azután ismét jó hosszú idő múlt el a nélkül, hogy híret hallottam volna; s midőn egy kirándulás alkalmával a kalauzkönyvben megpillantottam véletlenül atyja várának nevét — melyhez egy mély völgytorok vezetett fel utamtól jobbra a hegység párkányzatára — ekkor tapasztaltam, hogy arcvonásai is egészen elmosódtak emlékemben. Némán megálltam s mint varázsvessző érintésére a vidék elváltozott szemeim előtt. Lábaimnál a Rajna hullámai rengtek, magam előtt láttam nemes termetét — mint akkor midőn ott jártunk, — kalapját kezében tartva világos szökébe játszó fürtjeivel a parti szellő enyelgett és szép mély szemei a folyamon túl sötétlő bérczekre voltak szegezve, míg végre merengéséből köszöntésem ébreszté fel. Csak egy pillanat műve volt em-

lékem eme játékszerű visiója. De ezek után ellenállhatatlan vágyat éreztem őt ismét szemtől szembe láthatni s mit elmulasztottam, most helyrehozni. Épen délután volt. Hittem, hogy nem fogom az utat eltéveszthetni s hogy barátomat ily őszi időben váróban találom, mert szenvedélyes vadász volt s az erdőkről, fákról, melyek alatt gyermekéke szebb éveit tölté, többet beszélt nekem, mint az emberekről.

Majd egy óráig mentem fel a mély völgytorokban; sajtáságosnak tünt fel, hogy az odavezető út el van hanyagolva s úgy tetszett, hogy itt évek óta kocsis sem fordult meg. A mélyebb hegyszakadékokban a múlt őszszel lehullott levelek porladtak, itt-ott egy szikladarab vagy odvas fa hevert, melyet a téli viharok szaggattak le a magaslatokról, a süppedékes talajban pedig emberi lábnyomok voltak észrevehetőek. Kétségemet ama gondolattal csillapítám, hogy már régebben a kastélyból egy kevésbé meredek út vezethet a síkságra, de a hegytorok nyilásánál láttam, hogy más út a közelebbi városba nem vezethet. Midőn a hegymagaslatra értem, csakugyan útmutatás nélkül álltam, mert itt már féltucat egyformán elhanyagolt út vezetett mindenfelé. Terebélyes bükkfára másztam fel, hogy a vidéket áttekinthessem. Egy mély, szabályosan kigömbölyített völgy terült el szemem előtt, melyben a gyönyörű lombos tölgyerdőség sötét földhullámú tengerszemként tünt

fel előttem. Mélyen az erdőben néhány torony és kémény emelkedett ki, a kastély nagy részét sötétzöld lombok takarták. Némikép regeszzerűnek tűnt fel a kastély a lenyugvó őszi nap sugaraitól megvilágítva; s a tornyokon megerősített villámhárítók csillogása az elsülyedt tündér palotákról szóló regéket idézték vissza emlékembe, melynek tornyai tiszta időben felragyognak a tenger hullámai felett. Messze távolban emberi hang nem volt hallható. A harkályok egyhangúlag kopácsoltak az erdőben, előttem egy gondatlan özike futott el s inkább a bámulat mint az ijedtség vett rajta erőt; a lombok evetkéktől nyüzsögtek s bükkmaggal dobáltak a jövevényre.

Már azon voltam, hogy felhagyok szándékkal, de élesebb pillantást vetve a kastély felé, láttam, hogy onnét vékony füst száll fel, mi arról győzött meg, hogy a bűvös kastélyban kizáróan kísértetek nem lakhatnak. Hogy tulajdonosa nem nagy gondját viselheti birtokának, azt az elhanyagolt erdőből következtetém. Úgy tetszett, hogy lenn a kastélytiszta vagy az erdőkerülő fát halmoz rakásra.

Most tehát reméltem, hogy hallok valamit ifjú barátom életéről és sorsáról s egy éjet fogok tölthetni azon vidéken, hova egész szívével ragaszkodott.

Szerencsére egy völgybe vezető ösvényt pillantottam meg, mely csakhamar kigyózva eltűnt

a sötét fák között. Szép éj volt az erdőben, szebb mint a milyet valaha láttam.

De az éj az álmok világa, melyek már annyira elfoglalták lelkemet, hogy egészen elfeledém minek és hova akarok menni, csak ballagtam céltalanul, hova lábam vitt. Egykedvűen barangoltam, míg végre egy széles patak utamat állta, mely a bükkfák között folyt le. Itt tehát az út végkép megszakadt előttem. A fák sötét sűrű lombjaikkal áthatlan falat képeztek. Másfelé fordultam a lefelé kígyózó ösvényen, vissza míg végre a helyes útra hittem hogy érek, melyen egész bizalommal ballagtam, de ismét egy gyalogútra érve, a völgyben másodszor is eltévedtem s így órákig csatangoltam a völgyben keresztül-kasúl a nélkül, hogy a kastélyt még láttam volna. A hold előnté sugarait a fák sudarai felett, végre már egészen megnyugodtam abban, hogy e kellemes éji tanyán fogok meghálni. Egyszerre midőn mire sem gondoltam, mintha az erdő megnyílt volna s mint tenger közepén valami sziget állott a barna vén kastély előttem megszámlálhatlan sötét ablakjaival lomhán magasan, mintha emberi lélek sohasem lakta volna. Egy széles köhíd vezetett a kastélyt övező kiszáradt árkon keresztül a sötét udvarba, mi körül a kastély három pusztá épületszárnya emelkedett. Erkély sem díszíté e komor falakat csak a főkapu felett a kőbe vágott czimer, melyet ifjú barátom gyűrűjéről is-

mertem. A kastély teteje sokkal czifrább volt. A tető bádoglemezei a hold fényében ragyogtak s a sok kémény apró tornyain a zászlók és szélkakasok, mintha ezüstözve lettek volna. Világ nem égett sehol, az enyhe éji szellőre egy ablak sem volt megnyitva s füst sem szált már fel, mit a hegyről látni véltem. Midőn a hídon átmenve az árok buja növényzetét s a fákat megfigyelém, melyek sötétben terjeszték lombjaikat a kastély elé, nem tudtam egyebet gondolni, mint hogy itt mindent, mit emberi kéz alkotott, félszázad mulva a buja növényzet beföd és megront. A magas fák az elhagyott termekbe fogják tolni sűrű setét lombjaikat, a pinczében pedig a sudar fák fognak gyökeret verni, mind beljebb nyomulni, míg végre minden kő engedni fog a felburjánzó növényzetnek s az erdő lesz mindenütt ismét az egyeduralkodó!

Ily gondolatokkal léptem az udarba s a kövezet, mely közt a fű buján tenyészett, tompán visszhangozta lépteimet. Nemsokára a kastély mögül sajátságos hang volt hallható, melyet első hallásra az éji szellő által mozgatott ablakszárny egyhangú csikorgásának, később valami erős hortyogásnak gondoltam. Rövid idő múlva világosságot láttam egy ablakban, hova lassú léptekkel közeledtem, hogy a szobába láthassak. Szűk, alacsony szobában két férfiú ült egy asztal körül, melyen boros palaczkok, félig ki-

ürített poharak állottak s ezek mellett kártya. Egyikök a sarokba húzódva aludt, a másik rövid pipáját mereven szoritá fogai közé; neki könyökölve álmos szemeivel a gyertya lángjába bámult, majd legyeket fogdosott, melyeket a gyertya lángjában koronként elperzselt. Kopogtattam az ablakon, de meg sem fordultak. «Már mi az megint?» szólt az egyik rekedt hangon. «Az asszony küldje át a vacsorát, vagy vigye az ördög.» Mielőtt valamit válaszolhattam volna e szavakra, az udvarból gyenge hangon valaki megszólított. «Ki az? Tán idegen?» Megfordultam s a főkapunál egy női alakot láttam, kit derékszorítóján csüngő kulcsrakásról gazdasszonynak vagy kulcsárnénak néztem. Talpig feketébe volt öltözve, kivéve fehér főkötőjét, melynek kibontott szalagjait a langy éji szellő lengette hervadt fehér arcza körül. Udvariasan köszöntém, mialatt feléje közeledve kérdezém vajon ez-e a gróf Ernő kastélya? kételkedem, hogy itthon van, mert minden oly elhagyottnak látszik. Egy régi ismerőse, ki tíz év óta mit sem hallott róla, kívánná őt viszontlátni.

Az öreg asszony egyideig szomorú kíváncsi pillantást vetett reám s így válaszolt. «Igen, ez a . . . grófok kastélya, hanem az ifjú gróf, kit ön keres, nincs itthon. Már két éve, hogy e kastélyt elhagyta — mindörökre! Tán nem tudja, hogy jelenleg Svédországban van?»

«Hisz igaz, — folytatá némi szünet után — künn sokkal tarkább és zajosabb a világ, mint itt az erdőben. A mi itt fájdalommal tölti el szívünket, önök azt künn a világban észre sem veszik. De tessék besétálni, hisz nem folytatja éjjelre útját? s már meg kell elégednie a kévéssel, mit nyujthatok. Ezelőtt sokkal vidámabb élet volt kastélyunkban s szívesen időztek a vendégek heteken át. De mióta a kastélyt a két ifjú gróf részére kezelik, mindenre a romlás teszi kezét. Hisz ön is látta, hogy a kastély tisztartója Pierre úr s az erdész, miként ölik az időt. Egyebütt nem akad dolguk, csak a pinczében s ha csak szólni kezdek, mi a teendőjük, hátat fordítanak a gonoszok, mintha nem is nekik beszélnék. Én magam öreg vagyok s szemeim napról-napra gyengülnek, úgy hogy a kellő tisztaságra már én sem fordíthatok elég gondot. No, de lépjen be uram, egyék, igyék s beszéljen valamit drága Ernő grófunkról, kinek távollétét ez elhagyott szobák s régi képek csak fájdalmasabbá teszik szívemnek. Hisz valóságos jótétemény reám nézve látogatása.»

Még mindig a főkapu lépcsőjén állottam, az öreg asszonynak vékony, reszkető hangja, fájdalmas tekintete, sugártalan kék szemei kísértetiessé tévék e helyet s csak fokozták emlékeimet, melyek most egész lelkemet elfoglalták.

«Ön kétségkívül a *Flóra asszony*» — mondtam végre — «kitől barátom az egyetemen néha

levelet kapott. Hisz ön sokát beszélhet korábbi életéről, mert Flórát szerette.» Szemei e szavakra könnybe lábadtak. «Jöjjön» — szolt — s elem nyujta vékony szaraz kezét. «Ön ismer már engem; mondhatom jól esik ismét egy bizalmas és barátságos emberarczot láthatnom. Már jó ideje, hogy itt oly elhagyottan egyedül élünk, pedig hej! én máshoz voltam szokva.» Erre egy sötét, boltozatos folyosóra vezetett ezután a nagy terembe, mely néhány gyertyától kapta szerény világosságát. Egy öreg nőcseléd s két szolga ültek a nehéz kőasztal körül s csudálkozva bámultak fel, midőn egy idegen hang jó estét kívánt. Kisérőnőm a cselédnek néhány lassú parancsot adott s azután ismét hozzám fordult. «A házban», — mondá, — «csak szerény készletünk van, mert mi kevéssel is beérjük s azt a keveset is az erdőn keresztül három órányi távolságról kell ide hozatnunk. De most tán ezt sem fogja megvetni. Nézze csak, e terem régi időben kápolnául szolgált, midőn a grófok még istenfélők voltak; azután sokáig porosan elhagyatva állott, míg Henrik gróf, Ernő grófunk atyja az oltárt, a sok képet, széket kidobatá innét és éttermül használta. Még rá ismerhet a kis gömbölyded mélyedésről s itt, hol a kissé emelkedettebb padozat deszkával van elkerítve, állott az orgona. Ott áll az urak asztala, melyen Henrik gróf élte fogytáig vacsorált hivatalnokaival, a

tisztartóval (ki akkor még nem Pierre volt) s a titkárral, én pedig az elég nagyszámú cselédséggel itt alant a kőasztalnál. Vacsora közben némán ültünk, a gróf is csak ritkán szólt. Ha vendégei voltak s midőn a grófné élt, mindig a felső teremben étkeztek. Most pedig meggyújtom még egyszer a karos gyertyatartót az urak asztalán; ki tudja, vajon az életben látom-e még egyszer égni?

Majd finom hófehér kendőt terített az asztalra, egy ötkarú gyertyatartót helyezve reá s rövid idő alatt oly vacsorát tálalt fel, mely ha sokkal frugalisabb is, hosszú vándorlásom után felségesen ízlett volna. Mialatt ettem, ittam, az öreg asszony eltűnt s utána a szolgák, míg végre magam maradtam.

A terem sötétjébe bámúltam, hol az ablakredőkön beomló egy-két sugár küzdött a homálylyal. A boltozatos terem oszlopokon nyugodott, melyekről nagy szarvas agancsok meredtek. Hasonló ékítmények takarták szabályos csoportokban a falakat is, minden agancs táblácskával volt alúl ellátva, mely a vadász nevét s a vadászat napját jelzé. Mennyire megváltozott a világ azon naptól, melyen itt az első mise hangzott fel a mai napig, melyen az elhagyott urak asztalánál egy idegen foglal helyet, s a vadászat poros remékeit szemlélgeti. Megragadtam a gyertyatartót s végig vittem az egyes táblákon, a neveket olvasván. Két évszázadra

vezettek vissza a vadászati évek grófok, hercegek, néhány hercegi praelatus s főrangú hölgy neveivel.

A mint így nézegettem a falat, egy pompás tizennégyágú agancs alatti táblán következő volt olvasható: *«Szeptember 20-án Ernő gróf ez erős szarvast — mely annyi ágat viselt mint a hány éves akkor az ifjú gróf volt — a szarvas-forrás melletti téren lötte. Anno domini 183*.»*

E pillanatban a folyosón léptek hangzottak s két ember lépett be a terembe, kikben azonnal az iddogáló nemes párra ismertem; a szolgák tán jelentették oda át, hogy idegen van a kastélyban — bizonyára nagy önmegtágadással keltek föl álmukból, hogy háziúri kötelességöket teljesítsék. Pierre úr, a tisztartó, talpig végignézett apró sárgás-vöröses szemével, melyekben az álnokság és szemtelenség sajátságos vegyüléke volt észrevehető. Rekedt hangon, rossz francia kiejtéssel mindenféle zavart kérdéseket makogott, közbe kísérője brutális hangon rám támadt. Ki vagyok és mit akarok itt. Minthogy egyszerűen azt válaszoltam, hogy mint Ernő gróf barátja a kastélyt jöttem megnézni, emberem rögtön megváltoztatá hangját és modorát.

A tisztartó folytonos hajlongások között alázatos beszédek árjával halmozott el, az erdész pedig szerencsésen megtalálta az átmenet-

tet úrias durvaságából a kellő nyájassághoz. Tisztán láttam, hogy fontosabb személynek tartanak mint voltakép vagyok, tudniillik a grófi család küldöttjének tekintenek, ki azért jött, hogy a kastélyt és gazdaságát megvizsgálja. Szolgálatkészen vevé el tőlem a gyertyatartót, fölszólított, hogy üljek le s egy szolgát küldött a pinczébe, hogy abból a jóból hozzon s titkos szemhunyorításokkal, félhangos szitkokkal sarkalta a még mindig álomittas kollégáját, hogy értsék meg a helyzet komolyságát. Nekem eszem ágában sem volt a kastély és erdőigazgatás részleteiről kérdezősködni; a két czinkostárs alázatos hizelgő csevegése pedig útalattal töltött el. Végre az öreg asszony ismét belépett s én megszakitám beszédjököt, mentegetődzve fáradalmas útammal és kértem őket, hogy éji nyughelyemet mutatnák meg.

Az öreg asszony haragos pillantásokat vetett a két emberre, kiket csak fáradsággal lehetett visszatartani attól, hogy engem felkísérjenek. «Vette-e észre», kérde Flóra, midőn nekem a lépcsőn fölvilágított, «hogy Pierre minő fenyegető arcot vágott, sőt az erdész még kését is mutatá. Tartanak attól, hogy őket önnél bevádolom. Én Istenem, mintha nem venné észre mindenki első pillantásra, mily zürzavar van itt. Meg is irtam már egyszer Svédországba, de az út messze van s távolról egy könnyen nem lehet ezeken segíteni. A ki azonban jobb idő-

ket élt, annak lelkén rágódik a féreg, mely itt minden bútorba befészkelődik.»

«Egy kissé magasan van» — mentegetődzék, midőn a némileg meredek lépcsőzetre jutottunk — «de én önnek az emeleten készítek nyughelyet, mert — úgy hiszem — jobb szereti, ha azon szobában fogja az éjet tölteni, hol Ernő grófunk nőtt fel s hol legszívesebben időzött. Ez a leglakhatóbb terem, mert rendben tartom. Ha holnap reggel fölébred s az ablakon kinéz, ifjú grófunk kedvencz fáját fogja ott láthatni, mely magasra és sűrűvé lombosodott. Hej, hej, ha öregek leszünk, a gyermeket és fát nagyra látjuk nőni s míg gyönyörködve nézünk reájok, szívünket a fájdalom facsarja.»

E szavakkal értünk fel, hol egy hosszú folyosó néhány alig embermagasságú holland szobasor mellett vezetett végig. A gyertyavilág néhány denevért zavart föl, melyek vergődve repültek a boltozat alatt. «A tető valahol megromlott, hogy ezek az átkozott férgek mindég itt vannak — mondá fejét rázva. «Tízszer küldtem már a szolgát, hogy javítsa meg a tetőt, de mindig azt mondja, hogy nem találja a lyukat. Így van itt mindennel.» Eközben kinyitá az ajtót s előre tolt egy alacsony terembe, hol egy tükör-asztalon gyertya égett; a szobában tiszta lég volt.

«Itt vagyunk,» mondá az asszony, «itt lakott mindaddig, míg udvarmesterével, Lercle úrral

útazásra indult s azután ismét, midőn az egyetemről haza jött és utoljára. Úgy van még minden a hogy volt.»

«A vadászképekkel kihimzett gobelinek csak némileg vannak megrongálva, az agg titkárnak ott az ablakon álló bronzsal befutott szobrában pedig csúnyául gazdálkodnak a férgek, hogy minden héten ujnyi vastagságú port lehet onnét letisztitanom. Emitt az asztalon álló szép kék aranyozott korsót és poharat tanítójától kapta; az ágya előtt fekvő lábszőnyeget pedig bérnálásakor én készítettem neki, bár a himzés egészen szétfoszlott, még sem akarta azt onnét soha eltenni. Az ágy természetesen nem a régi, az övét levittem, s gyöngén elpirúlt, mi hervadt arcának némi ifjúkori színt kölcsönzött — magam alszom benne.»

«Kedves Flóra asszony» — mondám — «ő megérdemli, hogy ily híven megőrizze emlékét. Tiszta lelke mintha nemes homlokán ragyogott volna, s rokonszenves alak volt mindenkinek, ki vele csak futólag érintkezett. Ismerni tanultam, midőn már magába zárkózott. Önnek csakugyan szeretnie kellett, ki születésétől fogva mint anyja nevelte és ápolta őt. Miért távozott el — mint ön mondá — mindörökké szülőhelyétől, melynek emléke szívével egybeforrt?»

Fájdalmasan intett fejével s a régi pamlagra ült le, mintha állva nem bírta volna el mindazon keserű emlékek súlyát, melyek lelkében

feltorlódtak. Azután egy ideig magába látszott mélyedni, mialatt egy agátköszelenczét húzott ki zsebéből, burnótot sziván erősítőül. Ezután beszélni kezdett: «Ezek sajátságos történetek, kedves uram, senki sem ismeri őket úgy, mint én. Most azonban bátran beszélhetek, mert fájdalom! legtöbbjét azoknak, kikről beszélek, sírdomb födi, pedig nálam fiatalabbak voltak. Most karácsonkor lesz negyvenkilencz esztendeje, hogy először léptem e kastélyba. Akkor még együgyű falusi lyánka voltam, egy szegény tanító leánya; s midőn a nagyságos grófné mint szobaleányt szolgálatába vett, azt hittem, egyenesen a mennyországba jutok. A fiatal gróf még nem élt s kevés kilátás is volt arra, mert a gróf szerelmével és gyöngédségével, a grófnéval szemben, nem a legjobb lábon állott. A grófné ugyan imádta férjét, mindannak daczára, a mit ez vétett ellene. De még sem voltak egymáshoz illők. Henrik gróf, ki az év legnagyobb részét utazással töltötte, ha néhány hónapra a vadászat kedvéért haza is jött a kastélyba, szép neje, ki annyira vágyott utána, akkor még szerencsétlenebb volt. Néhány nap múlva már láttam, hogy búsul s magamban is sirnom kellett, ha reggelenként vánkosát könyázottan, őt magát pedig kisírt szemekkel találtam. Mert lássa csak, a gróf vad és mogorva férfiú volt, a grófné ellenben maga a szelidség s így neje mindig csendes volt neki, a gróf pedig ezt so-

káig nem tudta türni. Azt hiszem, hogy csak atyja kedvéért vette nőül. Ő hozzá amolyan bogárszemű, ledér, önfejű franczia vagy spanyol hölgy illetl volna, milyenek gyakran voltak itt látogatóban, kik egy nap engesztelhetlen gyűlölettel viseltettek iránta, másnap meg galambszelidekké váltak. Mert ő csak azt szerette, mit erőszakkal kellett kiküzdenie; mindig a legvéresebb lovakon nyargalt s a legerősebb szarvasokat lötte le. Grófnénk nagyon is szerette — s ez volt szerencsétlensége. A fiatal gróf minden arcvonásában hasonlított anyjához — s ez volt az ő szerencsétlensége is — csak anyjának kisebb és gyöngédebb termete volt, hangja pedig csengő mint a harang. Midőn hosszú várakozás után gyermeke szíve alatt először megmozdult, hasonlított egy szőke angyalhoz, oly szépen és szelíden sugárzott a boldogság szeméből. A gróf ekkor nyájasabb lett hozzá, sőt a gyermeket várandó, a nyarat is itthon tölté. Midőn azonban gyermekét a dajka először átnyújtá s ez szőke fejével oly bájosan feküdt pólyái között, ő hallgatagon, fejcsóválva visszahelyezé bölcsőjébe a csecsemőt s ott hagyta a szobát. Jól láttam, hogy a grófnénak mennyire fájt ez, s én is annyira fel voltam indulva, hogy e szavakra fakadtam: «Lovon a fiúk csak nem jöhetnek világra?» De azonnal megbántam, mert a grófnő ezt meghallva, kiküldött. Egy hét múlva jobblétre szenderült; a gyer-

mekágy áldozata lőn. Nekem jutott a szerep, a grófnak e hírt meghozni, ki ép zongorájánál ülve, játszott, a mihez oly pompásan értett, hogy órákig el lehetett hallgatni. Reggeltájban volt. Az éjet a haldokló előszobájában virrasztám, a gróf is kevéssel előbb ment fel, hogy neje jobban érzé magát. De a helyett, hogy aludni menne, zongorázott, s ezalatt a beteg meghalt. Midőn hírül hozám neki, hogy neje meghalt, felkelt a nélkül, hogy egy arcizma megváltozott volna. A zongora tetejét betevé s ezután rendes büszke lépteivel haladt le a lépcsőkön holt nejehez. A előszobában aludt a csecsemő. Szegény gyermek! Atyja úgy ment el mellette, mintha már ő is ott lenne, a hol anyja van. Midőn a halotti szobából kijött, meghagyá, hogy dajka után küldjenek. Ez idő alatt Flóra — mondá ő — vegye át a gyermeket, felelőssé teszem önt, hogy semmi hiányt ne szenvedjen!

Ezután kedvencz paripáját vezetteté elő, elnyargalt s csak késő este jött vissza a kastélyba.

Három nap múlva temették el a grófnét a szomszéd városka sirkertjében. A gróf a gyászmenet előtt maga lovagolt és uram bocsá'! így gondolkoztam: Íme, úgy lovagol, mint valami harczból megtérő győző, a szegény áldozatot pedig diadallal hozatja maga után.

Midőn e gyászos jelenet végeztével este lenn

a teremben együtt ült szomorúan a szolgáloményzet a halotti tornál, én pedig a bölcsőnél maradvá siránkoztam, mialatt a piczike elaludt; egyszerre belép a gróf, egy ideig mereven néz gyermekére s kérdé: «A dajkát miért kellett elküldeni, talán a gyermek nem tudott hozzá szokni?»

«Nem, kegyelmes uram!»

«Nehéz lesz abból a városból egy alkalmas dajkát találni. Elvállalná-e, Flóra, a gyermeket tej és víz mellett fölnevelni, mint a hogy Franciaországban teszik. Ön bizalmat érdemlő személy, nyugodtabban teszem le a gyermeket az ön kezeibe, mint tíz dajkáéba.»

Hangos zokogással feleltem e szavakra s a gróf kezei után nyúltam, hogy azokat megcsokoljam, mert ha akarta, volt valami modorában és hangjában, a mi legelkeseredettebb elleneit is kibékíté. Írjon évenként kétszer gyermekem hogylétéről. Sokáig távol leszek s meg fogom parancsolni, hogy e dologba senki ne avatkozzék.

E szavak után kiment, még az nap elhagyta a kastélyt s mi éveken át ismét nem láttuk. Nem akarom untatni, kedves uram, részletes elbeszélésével annak, miként serdült a kis úrfi, jóllehet még minden úgy emlékemben van, mintha csak tegnap történt volna, s egy-egy csendes magányos órában mindent visszaidézek emlékembe első fogától az első madárig, me-

lyet szélpuskájával lött. Ha úgy elnéztem, hogy mikép kergeti udvarunkon a kutyákat, vagy mint lovagol ki a tisztartó lován az erdőbe vidáman, rózsás arczczal és nyájas hanggal — mindig csak fejemet ráztam atyjára gondolva, ki inkább sűrögni-forogni szeret a világban, mint ezekben gyönyörködni.

Természetesen a gyermek csak a lovak és vadak iránti előszeretet tekintetében ütött apjára, kedélye és arczvonásaira egész anyja volt. Ezért is szedte atya oly hidegen ránczba homlokát, midőn a gyermeket tizedik évében ismét meglátta, hogy a kis úrfi ilyen kérdésre fakadt: «Flóra, mindig oly haragos a papa?» — az igazat nem mondhatám meg neki.

Különben idővel jobbra fordult a dolog; a gróf ismét évenként őszi vadászatokra haza jött s ilyenkor egészen atyaias volt fiához, bár gyöngéd és bizalmas soha. Nem emlékszem, bármennyire gondolkozom, hogy valaha megölelte vagy arczát megczirógatta volna. Tizenhárom éves korában azonban születésnapjára világos-sárga, bozontos-sörényű kis paripával s rajta egy szép nyereggel ajándékozta meg. Ezen azután elkísérhette az úrfi az erdőbe s néha fél, sőt egész napokon át látogatóra lovagoltak a szomszédba, hol az uraságok mindig szívesen látták Ernő úrfit. De senki sem merte kimondani, mennyire hasonlít anyjához, mert ez a gróft tüstént lehangolta. A grófné egyáltalá-

ban sohasem került szóba; életnagyságú képe is csak azon szobában függött, hova senki sem járt. Csak az úrfi ment be néha-néha s nagyon szerette, ha a megboldogultról egyetmást elbeszéltem neki. De hiszi-e, uram, hogy atyjával sohasem beszélt anyjáról? Volt annyi tapintata fölismerni, hogy szülőit még a halál sem békítette ki. Azt is látta, hogy a szomszéd birtokon ép a legledérebb és legbüszkébb szép hölgyek — mert akkor még nem egy szépség volt a környéken — tolakodtak leginkább atyjához, hogy ez mindnyájokkal játszadozott s ott egészen más ember vala mint itthon. Ez épen nem illett mindahhoz, mit anyjáról hallott. Szegény gyermek! gondolám, csak atyádhoz illő mostohával ne verjen meg az ég!

De ehhez nem sok remény volt. Hiába feszíték ki a hálót a szomszédban, köztudomású dolog volt, hogy a gróf nem akarja kedvesét Párisban elhagyni — hol többnyire telett — s azért második házasságra nem is gondol. Erről persze ifjú grófunk mit sem tudott. Ártatlan volt, mint egy leányka s maga Pierre is — e gyalázatos ember, ki akkor a grófnál komornyik volt, azt a csúnya tréfát üzte, hogy minden becsületes leányt csalárd beszéd által rászédjen — ifjú urunk előtt jó erkölcsűnek mutatta magát. Eszes, ravasz ember volt, ha akarta, mindenkihez behízelegte magát; egyébiránt a környékből került paraszt fiú, Péternek bívták, de

mióta Párisban megfordult, *monsieur Pierre*-nek hívatta magát. A grófnak minden utazásában nélkülözhetlen kísérője volt, s iránta határtalan tisztelettel viseltetett; istenítette, daczára, hogy mindig meglopta. És gondolja csak, midőn ifjúurunk tizenkét éves lett, elhatározta, hogy ez embert fia udvarmesterének fogja kinevezni — velem beszélt róla s tanácsomat kérte ki.

«Az ifjú grófnak mindenekelőtt a franczia nyelvet kell elsajátítani s azután egyéb tanulmányokra van szüksége.» Én megijedtem e szavakra, mintha valaki meg akarta volna mérgezni a gyermeket; s azután nyíltan és kereken megmondtam grófunknak véleményemet Pierre úrról s hogy inkább búcsút veszek e kastélytól, minthogy e nyomoruságot eltűrjem. A gróf nyugodtan hagyott kibeszélni, épen nem volt haragos, kezével intett, hogy hagyjam magára s aztán többé egy szót sem beszélt erről. Midőn a jövő szeptemberben ismét haza jött, egy idegent hozott magával, kit *monsieur Lerclé* nével mutatott be mint az ifjú gróf udvarmesterét. Voltakép másnak hívták, egy elszegényedett nemes család sarja volt, kinek örülnie kellett, hogy végre biztos kenyere van. Ártatlan ember volt, de élete fogytaig német szót hallani sem akart, úgy hogy már csaknem valamennyien mi tudunk francziául. Mindenféle művészethez értett, mikre az ifjú grófot egyenkint megtani-

totta : táncolni, vívni, fuvolázni ; majd közösen különféle könyveket olvastak, ifjúurunk nevetve mesélte el, hogy monsieur Lercle az első három oldal elolvasása után horkolva aludt karján, míg a nagy fali óra a leczke végét nem jelezte. Erre azután fölébredt az udvarmester úr s *Eh bien c'est ça!* szavakkal verte le könyökéről a port, mi alvása alatt tapadt oda ; a következő órában pedig ugyanezt ismétlé. De annál életrevalóbb volt kedvencz művészetében ; piros viaszból apró figurákat mintázni s azután színekkel s tisztító szerekkel lehetően kifényesíteni, úgy hogy vicomteokra és marquissokra lehetne bennök ismerni. Így egy egész udvari személyzetet állított fel viaszból, férfiak és nők minétet tánczolva s egy mennyezet alatt búbajos kis királynő ült. Később az ifjú gróftól hallottam, hogy Lercle úr azon hiszemben él, hogy Mária Antoinette szerelmes belé. Öreg volt már, de oly fürge léptekkel ment, mintha harmincz éves lett volna még. De mit beszélem én mindezt el, hisz ön aludni kívánna már ! Haj ! ha visszagondolok, a sok történetnek végessza sincs s e kastély minden zuga egy-egy történetet tudna elmondani.

Lássa, kérem, ép a hol most ön ül, ott álltam egy reggel, ifjú grófunk pedig e pamlagon, előtte való éjjel egy főrangú bálban tánczolt először életében. Akkor még tizenhat éves, de már teljesen kifejlődött volt s midőn ön meg-

ismerte, valamivel nyulánkabb lehetett. «Nos ifjú uram» — kérdém tőle — «hogya tetszett önnek a mulatság? Ismerkedett-e szép lányokkal? Kivel tánczolta a kotilliont s kinek ajánlékozta virágcsokrát?»

«Te Flóra» — viszonzá — (én voltam az egyetlen, kit életében tegezett) «igen tetszett a mulatság s a mi a leányokat illeti, egy nagyon tetszett.»

Ezalatt szemei oly félénken s kedvesen ragyogtak, mint a hogy nála még soha sem láttam, s egy kissé elpirult.

«Ifjú uram, ön kíváncsivá tesz engem! Hová való az a szép lány?»

«Többet nem mondok, Flóra. Elég, hogy igen szép és okos volt, gyönyörű történeteket mesélt nekem el s azért szeretném, ha ma este ismét odamehetnék.»

«Ez veszedelmes dolog lesz, ifjú gróf uram» — mondám mosolyogva. «Egész éjjel tánczolt, azután három óra hosszat lovagolt hazafelé s most megint tánczon jár az esze? Nagyságos atyja örülni fog, ha ezt meghallja. Hát még sem beszéli el kalandjait?»

«Egy árva szót sem, Flóra. Ez titok s az is fog maradni.»

«Tehát Lercle úrhoz fogok fordulni. Ő el fogja nekem mondani, hogy kivel tánczolt leg-többet.» «Bátran kérdezheti» — mondá a csintalan gyerek, «valamennyi tánczosnóm, egyik

úgy mint a másik, *jeunes filles allemandes, jolies bourgeoises* volt neki. Tánczomra inkább figyelt mint szemeimre, egyébiránt egész este a sóbánya igazgatójával kártyázott. Ah, Flóra, soha sem hittem volna, hogy oly szemek vannak a világon. Azt hittem, a tieid a legszebbek!?»

Látja, uram, mindezt túrnöm kellett hűségemért és ápolásomért a csintalan gyerektől. Hanem jó kedve nem soká tartott, másnap már egészen magába tért, kérdéseimre kitérőleg felelt s korán szobájába zárkózott. Szobájában soká hallottam fuvolázni s most már csakugyan elhittem, hogy az a bizonyos leány nagyon megtetszhetett neki. Eleinte csak könnyű vágyat érzett iránta s még élezni tudott felette. Azonban e csodaláz csakhamar komolyabb fordulatot vett. Huszonnégy óránál tovább nem tudta kint tartani, hogy itthon maradjon, másnap délelőtt egymaga átlovagolt, este pedig nagyon leverten jött haza. Nyilvánvaló dolog, hogy nem láthatta meg a leányt vagy restelt házukba menni. Ez többször ismétlődött különböző szerencsével. Egyízben szive már annyira telve volt, hogy midőn lefekvésekor neki a lépcsőn felvilágítottam, szobájába hitt s örömsugározva mesélé el kalandját. Ép a kapu előtt találkozott három barátnőjével s mindegyikök kezében rózsa volt. Midőn ő köszöntve előttök ellovagolt, s lovát megsarkantyúzta, erre a lányok megijedtek s

közülük egyik a rózsát elejté. «Én láttam ezt» — mondá — «egy pillanat alatt künn voltam a nyeregből s a virágot átadtam neki, ő szívesen megköszönte fáradságomat, én pedig tovább lovagoltam.

«S hálájául a kisasszony nem ajándékozta önnek a rózsát? Más ha az ön helyében van, fölemeli a virágot, gomblyukába tűzi s elrabolt kincsével diadallal vágat tovább.» Meglepetve nézett reám. «Flóra, mondá, te valóban jobban értesz az ily dolgokhoz mint én, daczára, hogy asszony vagy.»

«Ép azért, kedves ifjú uram, mert asszony vagyok.»

«Ej, ej, a leány vagy nem eléggé életrevaló, vagy ön nem tetszik neki.»

Ezt természetesen tréfából mondtam neki, mert hogy lehet, hogy Ernőm ne tessék. E szavakra egészen elcsendesedett s megláttam rajta, hogy azon gondolkodik, vajon miért nem tetszik a leánynak. Még egyszer lovagolt csak a városba. Azután itthon maradt, senkivel sem beszélt, folyton szomorú volt, szobájában sokat írt — úgy gondolom verseket — fuvolázott s ez életmód mellett nagyon természetes, hogy lesóványodott. Midőn pedig Henrik gróf ismét haza jött, keményen megleckéztette, miért ül annyit? Engem szintén kérdezett, vajon beteg volt-e a fiú. Átallottam a grófnak bevallani, hogy a szerelem betege. Az ifjú gróf sohasem

bocsátotta volna meg ezt nekem, Henrik gróf pedig csak nevetett volna rajta. Néhány nap múlva Henrik gróf elhatározta, hogy Ernő monsieur Lerclével utazásra fog indulni — s ennek mindketten örültek. «Flóra» — mondá az ifjú gróf — «jó hogy elmegyek hazulról, az élet itthon reám nézve úgysis elvesztette minden ingerét.» «Isten megáldja, drága ifjú grófom. Szép a világ — sokszor hallottam mondani, ha utazik az ember, gyakrabban jobb kedélyű, mint egyébkor szokott lenni.»

Némi kétkedő mosolylyal pillantott reám. Rövid idő múlva Bécsből írt levelet, hogy jól érzi magát s gyakran gondol reám. Én azonban tudj' Isten, éjjel nappal csak reá gondoltam. Három évig azután nem láttam. A nagy városokból gyakran írt, hogy minden társasághoz, sőt még az udvarhoz is járatos; e levelei után gyakran elgondoltam magamban: Ön kedves ifjú grófom, rangjához illően el fog romlani, hogy reá sem fogok ismerhetni. De tévedtem. Midőn végre visszatért, húsz éves volt, monsieur Lerclé már nem jött vele vissza, mert mint ifjú urunk mondta, Oroszország éghajlata sirba vitte. «Kedves Flóra» — ez volt első szava — «hogyan érzi magát? hát a Mimi kisasszony?» (így hívta a macskát, mivel mint gyermek igen sokat játszott).

«Köszönöm, ifjú gróf uram, jól érezzük magunkat, a macska pedig ép a minap kölykezett

meg s örülnek mint mi valamennyien, hogy méltóságodat ismét viszontláthatjuk.»

«Örömük nem soká fog tartani Flora.» És este, midőn ágyát vetettem, mindent elmondott, hogy atyja kívánsága szerint tett, midőn a nagyvilágot tanulni ment, most már eleget tanult s legfeljebb csak unatkozni tud még ott; nagy ügygyel-bajjal kivihette, hogy néhány éven át békében fog tanulhatni, mert szégyenli, mily zűrzavaros ismeretei vannak. Nagyokat bámultam reá, mert minden tekintetben művelt ember volt s ha másokkal beszélgetett, mindig azt gondoltam, hogy okosabb ember aligha van. De minthogy én egyéb dolgokra voltam kíváncsi, nem mondtam ellent neki, hanem elkérdeztem, hogy töltötte életét utazási ideje alatt, hogy az udvari hölgyek szebbek voltak-e mint ama kis-asszonyok egyike, kivel a szomszéd városkában a bálban tánczolt? S lássa, uram, e szavaknál a kész gavallér, ki a nagyvilágból imént került vissza, fülig elpirult s csak ezt válaszolá: «Sokan szebbek, sokan nem.» E néhány szóból azt következtetém, hogy régi szerelme még nem aludt ki. És csakugyan másnap a városba lovagolt át, megtudni, vajon ez idő alatt férjhez ment-e már. Én természetesen nem kérdezősködtem ez idő alatt a leány után, mert nevét sem tudtam. De midőn este felé szomorú arcczal jött vissza a kastélyba, így gondolkoztam: Tán már férjhez ment a leány s ez így nagyon

jól van. Végre is mi lett volna az egész dologból?

Az atya és fiú között azonban még mindig a régi viszony állott fenn. Gyakran észrevettem, ha az asztalnál fölszolgáltam, hogy grófunk fiával untalan a pörpatvart kereste, semmit sem talált helyesnek, a mit ő szolt vagy tett. Úgy tetszett, mintha terhére volna, de azért a fiúnak atyja előtt mégis volt némi tekintélye. Ernő soha sem felejté el magát, hanem mindent helyben hagyott, véleményeit nyugodtan türte és hallgatott. Ép így viselte magát vele szemben a boldogult grófné is s ezt nem szerette emlékébe visszaidézni. Szerette volna, ha fia is oly vadember, mint ő, ki daczára, hogy már ötven év volt hátra mögött, egy ló sem volt neki elég tüzes, egy kard sem elég hegyes, egy nő sem elég dévaj. Hogy a fiatal grófnak egészen más természete volt, azt nem szenvedhette. Jaj, én azt hiszem, uram bocsá' meg bűneimet, az ifjú gróf máskép bánt volna atyjával, ha elfeledte volna azt, hogy anyja gyermeke volt. Azért a gróf beszédközben mindig a régi időket em'egette, midőn minden szababb és jobb kedvű volt, mint a mai korban, hol mindenki alamuszi és lusta. Azután ha egy pohárral többet ivott mint szokás szerint, mindenféle kaczer kalandokat beszélt el életéből, mialatt az ifjú gróf csendesesen maga elé nézett és hallgatott. Én pedig elszörnyedve gondoltam:

No itt igazán az apa vezeti félre a fiát, csendes természetéből ki akarja vetköztetni, mert az reá nézve csak szemrehányás.

Én természetesen meg voltam győződve, hogy ily eszközökkel ifjú grófunkat nem lehet tévútra vezetni, mindennek daczára atyjával szemben folyton fiúi tisztelettel viseltetett; csakhogy mód nélkül szomorúvá tette az, hogy atyjától egy szikra szeretetet sem tapasztal. Erről ugyan előttem nem beszélt, pedig különben mindent elmondott. Ezekután csakugyan örültem, midőn néhány hét múlva a kastélyt elhagyá, hogy az egyetemre menjen s hogy a következő öt évben atyját egyszer sem látogatá meg, daczára, hogy a kastélyt, az erdőt úgy szerette, hogy hozzám írt leveleiben minden apróság felől tudakozódott.

Csakugyan örültem távozásának, mert később okaim is voltak reá.

Harmadik éve lehetett, hogy az ifjú gróf távol volt, midőn én súlyos betegségbe estem s azután is még soká gyengélkedtem, úgy hogy a magas lépcsőkön igen nagy ügygyel-bajjal tudtam felvonszolni magamat. De már akkor is kezemre bízott a gróf valamennyi kulcsot; senkinek sem volt szabad az ezüstszekrényhez, pinczébe és éléskamrába menni mint nekem. Midőn eközben a gróf a vadászatról hazaérkezett és látott engemet, hogy vánszorogtam a lépcsőkön; «Flóra — szólott hozzám — ön ere-

jén felül dolgozik. Vegyen segítséget magához, egy gazdasszonyt, ki az ön parancsolatjára áll s önt e lépcsőkön helyettesíti.» Hiába volt minden ellenszegülés, berzenkedés, másnap meghagyta, hogy a kastélyba egy gazdasszonyt keressenek.

Jelenkezett is egy egész sereg különféle asszony, de nekem a legtöbb azért nem tetszett, mert azt tartottam, hogy azok a grófnak fognak tetszeni. Egyet sem tartottam meg. Sok tekintetben örültem, hogy senkit sem találtam. Így aztán a dolog egészen feledésbe ment. Egyik délután azonban egy magas nyulánk asszony lépett szobámba gyászruhában és kisírt szemekkel. Néhány napig utazott ide egy távoli városból, hol rövid idő alatt apja, anyja egymásután elhaltak s ő nagy nyomorban maradt. Apja tekintélyes hivatalnok volt, vagyona azonban nem maradt, mert fizetése szükségleteire ment fel. Egyetlen bátyja Angliában van, de egy vasút építésével, mely nem sikerült neki, egész jövőjét tönkre tette. Azért mindjárt megírta bátyjának, hogy egy úri jószágra fog menni akár-miféle alkalmazásban.

Daczára mindannak, mit a szegénytől hallottam és láttam, hogy feddhetetlen s kérdéseimre egytől-egyig megfelelt, mégis valami visszatartott, hogy a kastélyba vegyem. Nyíltan megmondtam neki a mit gondoltam, hogy nem volna javára, ha itt maradna, mert fiatal s több

effélét, végre midőn egész tisztelettel a nélkül, hogy továbbra is sirással és kéréseivel akart volna megindítani, menni készült, én marasztottam és megtartottam. Valójában attól tartottam, hogy a grófnak tetszeni fog, mert mint mondtam, a városból való gyönyörű nyulánk teremtés volt, büszke nyilt arczezal s vállaira omló szénfekete hajfürtökkel. Én meg voltam győződve, hogy komoly iparkodó teremtés, kinek nem egyhamar fogja valaki eszét megbontani. Egyébiránt Henrik gróf, mint Pierre úr nekünk titokban elmondta, épen most fülíg szerelmes egy énekesnöbe, kivel Angolországban ismerkedett meg s rövid idő múlva hozzá fog visszautazni.

De azért este, midőn az étteremben a cselédség asztalánál oldalom mellett megjelent, Henrik tetőtől-talpig végignézte, azután jóvánhagyólag bólintott s egész este mélyen elmerülve ült fenn az urak asztalánál egy pompás smaragdgyűrűt csillogtatva ujján a csillár fényében, melyet, mint Pierre úr nekünk elmondá, egy énekesnőtől kapott ajándékba.

Igaznak kellett lennie, mert midőn a gróf a következő évben ismét hazajött, nem viselte többé ujján a smaragdgyűrűt és erről Pierre kalandos történeteket tudott elmondani, mikkel nem akarom most az időt tölteni. Midőn a gróf e leányt, kit Gabriélának hívtak, először a teremben megpillantotta, olyanforma tekintetet vetett reá, mint midőn a zsidók lovakat hoztak

neki s ő azokat az udvarra elővezetteté, hogy mindegyiket külön megvizsgálja. Nem úgy bánt vele mint mivelünk, csakhogy ritkábban szólt hozzá. Gabrielát a nyugodt, gondtalan élet, a sürgés-forgás rövid idő multán szebb színbe hozta, idővel gyászruháját is leveté s néha-néha dalolni hallottuk a káposztás-kertben, melyet a kastély árka alatt egészen maga ápolt, hogy zöldséget ne kelljen oly messziről hozatnunk. Mint ebben, úgy minden tekintetben ügyes és eszes volt s hozzá még szerény — már természeténél fogva is. Mondhatom, annyira megszerettem, hogy szinte rosszul érzém magam, ha nem lehettem együtt vele — pedig utóbb mennyi ideig kellett nélkülözni.

Sok édes órát töltöttünk tréfálva, csevegve. Beszéltem neki Ernőnkéről, olvastam leveleit s midőn Henrik gróf itthon volt, késő éjfélig hallgattuk ablakánál gyönyörű zongorajátékát, mialatt a lombokon egy-egy csalogány hangos dala kísérte a zongora bűbajos akkordjait. Ő pedig gyermekkoráról, szülőiről, bátyjairól beszélt, soha szomorúan vagy valamely keserű emlék felemlítésével, miből azt következtetném, hogy sorsával annál elégedettebb, minél tovább van itt.

A lassankint közeledő télre — midőn a magasra emelkedő hó a külvilágtól csaknem egészen elszigetelt bennünket — sem haragudtam már mint az előbbi években, sőt az igazat meg-

vallva, örültem, mert hittem, hogy Gabrielával kedélyesen fogjuk ezt eltölteni.

Henrik gróf nem utazott el ismét a telet a nagy városokban töltendő. Pierre mesélte, hogy megcsalatott szerelmét fájlalja s ezért a magányt keresi.

Ez nem akart az én öreg fejembe menni, jól ismertem urunkat, hogy a szerelem nem volt képes őt soha egy órára is búskomorra tenni. De végre csakugyan itthon maradt, még akkor is, midőn már javában havazott. Hogy a grófunk mivel töltötte a hosszú téli napokat, nem igen tudnám elmondani, az olvasásnak sohasem volt barátja. Soká hallottuk ábrándozni zongoráján, azután a hóval befuvott erdőbe lovagolt s nagyszerűen nézett ki visszatértekor: bajuszán nagy jégcsapok meredtek, büszke szigorú arcza a hidegtől egészen neki vörösödött, a kimelegedett lóból sűrű páraködök szálltak fel. Még mindig szép ember volt s már ritkuló s fehérlő hajával erős ellentétet képeztek tüzes fekete szemei. Mindig azt hittem, hogy a szomszédban valami szerelmi viszonya van, azért nem távozik hazulról, de erről mit sem sikerült megtudnom. Senki sem látogatott a kastélyba és senkit sem hívtak meg. Monsieur Pierre csak fejét csóválta, mert vigabb élethez volt szokva a kópé: mindig arról ábrándozott, hogy a gróf karácsonyig nem fogja itthon kitartani. Asszonyom, *il y a du mystère*, szokta volt

mondani, oly igaz, mint Pierrenek hívnak. Azután a *Marseillais*et füttyörészte, majd unalomból Gabriélának csapta a levelet, de nem sokra ment vele; átlátta, hogy nem párisi mamselekkal van dolga. De minthogy mégis francziás akart maradni, a pinczében a bordeauxi-hoz vette magát, mitől azután úgy berugott, hogy az asztalnál szolgálni sem volt képes. A gróf egyáltalán szelidebb volt mint egyébkor, senkit egy rossz szóval sem illett s karácsony estéjén szolgálai mindegyikét gazdagon megajándékozta. Újévtől fogva ő is az alsó teremben étkezett az urak asztalánál és este ha korábban jött le mint egyébkor, rendszerint hirlapokat olvasott. Vacsora után még soká maradtunk együtt, sőt a gróf kérésére gyakran énekelniünk kellett. Az erdőmesternek szép férfias hangja volt, Gabriéla úgy énekelt mint valami erdei tündér, az öreg boltozatok pedig gyönyörűen visszhangozták az ábrándos éneket. A gróf önfelédten hirlapját ölébe téve, maga elé bámult s fejét kezére hajtotta. Én pedig ifjú grófunkra gondoltam, ki már jó ideje hogy távol van s azután Gabriélának sokat beszéltem róla, ki eközben elszundikált, a mit gyakran rossz néven vettem tőle.

Egyébiránt a legjobb barátnők voltunk s már rég meg nem ijedtem úgy, mint midőn egy reggel kijelenté, hogy egészségére a kastélybeli élet káros hatású, azért helyét itt kell hagynia.

Természetesen éjjel rosszul aludt, reggel nagyon halványan nézett ki s egész testében reszketett.

Én azt hittem, hogy az egész meghülés eredménye, mert az előtte való nap késő estéjén kimelegedve jött haza az erdőből s rögtön ágyba feküdt a nélkül, hogy valamit evett volna. «El fog mulni, édesem — vigasztalám őt — hisz itt a kastély körül és benn oly egészséges levegő van, mint kevés helyen, másutt pedig nem fog találni ily jó szolgálatot, ily jó urat, csekélységemről pedig nem is szólok.» De ő annál makacsabbul ragaszkodott szándékához, minél inkább azon voltam, hogy itt maradjon. Betegségét nem akartam rosszra fordítani, tehát Henrik grófnak be kellett jelentenem Gabriéla felmondását.

A gróf nyugodtan végig hallgatott, azután megkérde, vajjon mi adott okott Gabriélének arra, hogy a kastélyt elhagyja. Midőn én betegségére hivatkoztam, ő Gabriéla lakásáról tudakolódott.

«Magamnál tartom, nagyságos gróf uram, nagyságod ismeri tán szobánkat az első emeleten, szemben a boldogult grófné hálószobáival. Húsz éve már, hogy ott lakom s azalatt egyszer sem éreztem, hogy ott rossz levegő van.»

A gróf egy ideig gondolkodott s így szólott: «A mi az elmenetelt illeti, Gabriélát nem tartjuk vissza, mindenki szabadon rendelkezhe-

tik önnön magával, de azt ne mondja, hogy kastélyomban kapta meg betegségét. Az ön szobái, Flóra, az erdőre nyílnak, ott pedig a szobák rendszerint nedvesek, télen át a nap egy sugara is alig jut oda. Míg Gabriéla a kastélyban fog maradni, a szemközti szobákat fogja lakni, melyek az udvarra nyílnak. A nap reggel ép arra kel fel. Arra nézve pedig, hogy Gabriéla esetleges távozásakor segéd nélkül ne maradjon, a hirlapokban egy jelentést fog ön közzétenni.» Nagyokat bámultam reá. «Boldogult nejenek szobáit Gabriéla foglalja el?» Fejével igent intett. «Ez az én akaratom», viszonzá röviden.

«De még minden úgy van mint akkor — figyelembe sem vettem redőbe vont homlokát — csak nem engedhetem, hogy asztalt, ágyat, toilettet egy szolgáló használjon.» «Ha én mondom, ott lehet», válaszolt nyugodtan. «Minden maradhat a mint van.»

«És ha a szegény leány betegsége rosszabbra fordul» — folytatám egyre gyorsabban — de ő közbevágott.

«Csak egy folyosó választja el tőle. Ha netán Gabriéla rosszabbul lesz, könnyen segítségére mehet. És ebből most elég volt...»

Ezután ismét zongorájához ült és játszani kezdett, nekem pedig távoznom kellett. Mondhatom, uram, nagyon szerettem Gabriélát, de mégis fájt a lelkem, midőn a gyönyörű szobákat felzártam a végből, hogy egy szolgáló lakja

azokat, elvégre ő is csak szolgáló volt, ép olyan mint én. Midőn a gróf kivánságát neki elmon-
tam, először egészen elpirult, azután mintha
megijedt volna, egészen elhalványodott. Csak
egyszerű ágycsészét vitte át magával, a többi hol-
miját bőrládájába tette, hogy minden pillanat-
ban utazásra készen legyen; egyszer azonban
megsúgtam neki, miszerint nem óhajtottam,
hogy e szobákat használja. E szavakra hevesen
kiszakította magát karjaimból és soká nem tudtam
megnyugtatni. Ennek okát azonban erős lázá-
ban kerestem.

Éjjelre a folyosóra nyíló ajtómat félig nyitva
hagytam s figyeltem, vajjon láza nem vesz-e
erősebb fordulatot s nyugodtan alszik-e? Éjfé-
lig minden csendes volt. Egyszerre azonban
mintha hangosan és hevesen hallottam volna
beszélni. Hamar kiugrottam ágyamból és hall-
gatóztam. A beszéd még hangosabban volt hall-
ható, de értelmét sehogysem tudtam kivenni.
Csak midőn már a folyosón voltam, hallottam
tisztán, hogy mit beszél: «Én szegény leány
vagyok, de a kastély előbb fog romokba he-
verni, mint...» Eközben már koczogtattam is
ajtaján, melyet tanácsomra bezárt. «Édes Gab-
riéla, mi baja? Kivel beszél? Kisérteteket lát
talán?» Válaszul egy hang sem volt hallható.
A kulcslyukon néztem be. Sötét volt. Jó darab
idő után, mialatt én folyton koszogattam és
hívtam, kaptam csak értelmes választ. «Ön az,

Flóra asszony? miért koczogott ily késő éjnek idején.» Végre hallottam, hogy felkel és a zárat félretolja; egyszerre előttem állott a félhomályban s egész testében reszketett. «Miért jött most ide, jó Flóra asszonyom? Talán álmomban hangosan beszéltem? Lázam van s nagyon erősen ráz... gondolja csak...» S azután hangos zokogásba tört.

De én rögtön ágyba küldtem s egész éjjel nála maradtam. Másnap oly rosszul volt, hogy fel sem kelhetett; s ez így körülbelül egy hétig tartott. A gróf minden reggel Pierre urat küldé hozzá, hogy állapotáról tudakolódjék, egyébiránt nem sokat gondolt vele, de midőn lenn az étteremben először megjelent, grófunk néhány szót váltott vele, mire a leány elgondolkodott, szokott helyére ment s némelykor hosszan elmerengett. Az éjjeleket azóta nyugodtan tölté, nappal pedig serényen végezé munkáját. Némelykor megkérdezte, vajjon jelentkezett-e valaki azon hirdetésre, melyet a hirlapokban közzétettek. Minden levél Pierre kezébe szokott jönni, de ő nem szólt semmit, Gabriéla pedig kevésbé látszott türelmetlennek mint első ízben. Én örültem, hogy szándéka egészen meghiusult.

Lassanként a tavasz megjött, de a mi ifjú grófunk még nem. Helyette azonban egy visszatartó külsejű úr jött Angolországból s a menyire láttam, grófunknak ép alkalmatlan időben. De mint egyik régi ismerősének, minden

tiszteletet megadott neki, valamennyi szomszéd-ságba ellovagolt vele, kedveért játékkompániát hívott egybe, kik azután reggelig ott fenn maradván a pincze minden fáját végig kóstolgatták.

Grófunk ezen idő alatt majdnem tizennégy napig nem jött le termünkbe. Végre valahára híre kelt, hogy a lord másnap elutazik. Az uraságok az utolsó napon innét három órányi távolságra egyik báró barátjuk ebédjén voltak, s már kilencz óra lehetett, midőn a kastélyudvarában lódobogást hallottunk. Ép vacsorára akartunk valamennyien összegyülni, én azonban ki akartam menni, hogy az uraknak a lépcsőkön világítsak. Ezalatt már jöttek is be ajtónkon, elől nagy szemeket meresztve az angol úr, utána grófunk, homloka ránczba szedve, lovagostora hóna alatt. Erős léptekkel jött be, csak úgy zörgött sarkantyúja, miből azt következtettem, hogy rossz kedvében van. Mi valamennyien, kik a teremben voltunk, illően meghajtottuk magunkat, azonban a lord kalapját le sem véve, büszkén viszonzá köszöntéseinket. «Ej az ördögbe, Harry» kezdé a beszédet, «én ma egy lépcsőn sem fogok többé mászkálni. Hozasd le a grogot ide a kandalló mellé, kedvem volna hű szolgálid közé leereszkedni.» Ezalatt szemügyre vett mindnyájukat, egyiket a másik után s annyira elmerült a nézésbe, hogy meg sem hallá, hogy grófunk pár szót intézett hozzá. Mindjárt Gabriélán akadt meg szeme, nyelvével

hangosan csettentve. «Harry te vén róka! Van-e még több ily csibéd e tyúkólban? *Foi de gentilhomme*» — s e mellett oly szemtelenül röhögött, hogy a vér is arczomba szökött. «Hadd szolgálja fel e kis galamb a vacsorát s azt a jó burgundi bort. Kétségkívül megölelted már?» Azután megint egy nagyot röhögött, csakúgy harsogott a terem. A vér is megállt ereimben. Én a szegény leányra néztem, ki halvány volt mint a fal s azután a grófra. Hanem, hogy ő hogy nézett ki, kedves uram, az leirhatatlan! de végre, midőn már grófunk a beszédet megsokalta, haragosan a nevető elé állt, s így szólt hozzá francziául: «Ön a kisasszonytól illetlenségéért e helyben bocsánatot kérend, s azután a kastélyt rögtön elhagyja. Én embereimet minden illetlenségtől óvni fogom, akárki fiai legyenek.»

A lord nagy röhögése miatt alig hallotta e szavakat, a lánykáról pedig le sem vette szemét. «Isten verjen meg», — szólt ittasan hebegve — «átkozott édes teremtmény, én nyolcz napja vagyok itt s ez az átkozott ravasz róka a Harry — ne féljen semmit, galambom!» S ezzel karját kinyújtá, hogy a szegény leányt magához ölelje, de akkor, mintha villám ütött volna oda, egyszerre a falhoz tántorodott. Ebben a perczen subintást hallottunk, a lord gyorsan visszakarta kezét, mert grófunk a lord arczába vágta lovagostorát,

Nem akarok önnek mindent töviről hegyire elmondani, hogy mi történt még az éjjel. Elég az hozzá, hogy reggel hét órakor grófunk a lorddal fenn a *Farkaszug*nak nevezett tisztáson, segédek nélkül pisztolyra megverekedett. Mi tisztán hallottuk a négy lövést s egy fél óra mulva már Henrik gróf balkarján vérezve Pierre kíséretében visszajött, de orvosért nem küldött, hanem egyik szolgájával kötteté be sebéit. — Pierre beszélte, hogy a lord még rosszabbul járt, lovára is alig tudta felvonszolni magát, hogy a legközelebbi városba visszalovagoljon.

Es a szegény leány mit szolt mindehhez? nagy ég! Azon est óta, mintha kövé vált volna. Hanem azon rendkívül csudálkoztam, hogy meg sem köszönte a grófnak, a mit az érte tett, az elmenetel kérdése pedig egészen abban maradt. Azután is, mint azelőtt, rendesen végezte kötelességét, azonban majd szomorúnak, elégedettnak vagy szórakozottnak tűnt fel előttem, vagy midőn az esti órákban soká ültünk együtt, merőn a gyertyalángba szokott bámulni. E merengések igen illettek bűbájos arczához, szemellátható volt, hogy naponként szebbé fejlődik. Mindenki látta ezt, az ifjabb hivatalnokok mindegyike pedig halálosan szerelmes volt bele. Ő azonban úgy tett, mintha mindezt észre sem venné; senkisé sem dicsekedhetett vele, hogy egy szerelmes pillantást vetett reá.

Lassanként a nyár is megjött. A gróf nem

ment el hazulról, monsieur Pierre pedig a nap felét a palaczkok mellett töltve, a világ minden csodájáról, a grófnak házassági terveiről beszélt a cselédségnek. Ő is folyton jobb kedvű lett, s örömetst hívatta meg magát a szomszédságba, viszont ő is adott néhány kisserű lakomát s ilyenkor a megtestesült kedélyesség szokott lenni. Sohasem láttam jobb-kedvűnek és áldom érte az Istent, midőn hírül adá, hogy ifjú grófunk ősszel hazajő. Örültem, de a szívem repedt volna meg, ha atya és fiú nem barátságosan és szivélyesen üdvözölték volna egymást.

Kedves uram, midőn már közel volt azon est, melyen tudtuk, hogy ifjú grófunk hazajő s atya a vasuti állomásig eléje lovagolt, hova Berlinből jött s hol diplomatiái vizsgáját becsülettel megállotta, jaj úgy örült a szívem, mintha tulajdon édes anyja volnék. S midőn ő oly szépen és méltóságosan lovagolt atya mellett a zöld diadalív alatt, melyet a szolgák a híd felett fenyő lombokból készítettek és *isten hozta* üdvkiáltásokkal fogadtuk, a vadászok harsónájokba fujtak, Pierre szikrázó röppentyűket eresztett a magasba, én pedig hangos zokogásra fakadtam, a szó elakadt torkomon s kezét csókokkal halmozám el. Ő azonban még mindig a régi volt, arczomat czirógatá és tréfázott velem. Kedves uram, ez gyönyörű viszontlátás volt. Atya is büszkén és vidáman lépdelt fel fia

mellett a lépcsőkön s csakugyan büszke lehetett fiára. De azon este meg is haragudtam Gabriélára, mert azon kérdésemre, hogy tetszik ifjú grófunk, azt válaszolta, azt sem tudja szőke-e vagy barna? De midőn megfontoltam a dolgot, mégis jobb szerettem, mintha belebolondult volna. Ettől csakugyan lehetett tartanom. Milyen rövidlátó gondolatokkal foglalkoztam akkor.

Még azon este felhívtak, hogy az asztalnál szolgáljak fel, mert Henrik gróf szobájában akarnak vacsorálni. Monsieur Pierre a tűzijátéknál annyira kimelegedett, hogy a hűs pinczéből mozdulni sem akart. Én pedig csak folyton grófunk körül forogtam, mert végtelenül örültem, hogy újra Ernőm vonásait szemlélhettem. Örömöm nem soká tartott, mert a gróf ismét szokott sértő modorában beszélt a régi időkről, hogy a mai fiatal emberek semmit sem érnek, kályha mögé bujnak, orrukkal a könyveket turkálják, sőt néha még az ujságokba is írnak. Még emlékemben van s míg élek nem fogom elfeledni soha, a mit egy alkalommal fiának beszélt.

Henrik gróf s egy vele egykorú, rangú fiatal barátja és atyja társaságában — még ifjúsága idejében — Párisba utazott, s mivel atyja szerint Napoleon az Istennél is nagyobb ember volt, azért ott a császáriaktól nagyszerűen fogadtattak. Az öreg úr azonban — Ernő grófunk

öregapja, a forradalom alatt soká volt fogva Párisban, a forradalom emberei legjobb barátjai voltak. Tehát erről beszélt Henrik gróf fiának.

«Gondolod, hogy a császár megnyerte volna csatáit a mostani polgárokkal?» kezdé Henrik gróf fiától kérdezve. Vadakat szelidített és ezeket újra ellenségeinek ereszté. A párisi levegő még a császárság alatt sajátságos vérillattal volt terhelve és benne minden gyengéd és lágy kedély fejét szomorúan lesüté, de a ki szilárd férfias lelket táplált, azt megrészegeté a különben nyomasztó illat s alig riadt volna vissza, hogy az ördögökkel megküzdjön. S valamint a férfiak úgy a nők is mind vért izleltek és a vérivás merészebb és lángolóbb szemeket varázsol, mintha port nyelünk. Látod mainap, ha a világra és különösen a német társadalomra egy futó pillantást vetünk, mindent oly takarosnak és egyenesnek látunk, mintha valamely hollandi kertben volnánk, s hogy oly kimért és szabályos legyen a társadalom, ezzel a derék atyák vagy plane a bölcs professor urak már nem gondolnak, gondoskodik arról a tekintetes rendőrség. Ha az emberiségben valahol a szabadság szelleme megmozdul, azt a rendőrség azonnal megfojtja.

De az nem enged magával tréfálni. Neki vért kell innia és ha nem dézsaszámra adják azt neki, akkor felebarátjából cseppenként szívja és nyomorult hizelgő házi állat lesz belőle. Meg-

vetésre méltók szelid, apró, de alattomos s azonfelül unalmas társadalmi bűneink... A ki irtózik a vértől s egy férget sem képes összetiporni, nem fog-e maga is nyöszörögni, ha arról van szó, hogy saját véret ontsa? Az akkori párisiak a halálnak szövetségesei voltak, s azért nyerték meg császárijok csatáit.» — Továbbá elbeszélé, hogy atyjá még Napoleon uralma előtt miként tánczolt egy bálban, melyet *Bal des zephyrs*-nek neveztek, egy templom sírboltjában. A kapu felett következő kivilágított felirat volt látható: *Bal de zephyrs*, alatta pedig egy kőből kifaragott halálfő két keresztbe rakott csontra nyugodva, s a sírok felett és a sírkövek körül hangos hegedű és klarinetzenére eszeveszetten tánczolt a társaság kivilágos kiviládig.

Szeméből láttam, hogy fel van indulva e beszédek miatt, de ő egészen nyugodtan felelt; azt a hitet fejezte ki, hogy az emberiség azon napok óta mégis előrehaladt és természetesen több szorgalom és izzadságba került építeni, mint rombolni, továbbá ő azt hiszi, hogy bármi szent eszme nélkül minden alkotás ép úgy szétmállik, mint valami vakolat nélküli épület, s így tovább, a mit én fájdalom, már elfelejtettem, mert egész beszéde alatt inkább gyönyörű ragyogó szemeire, mint beszédére ügyeltem. Csak egy jut még eszembe a mit mondott s ez a következő: «Egy nemzedék, mely előde

sirjain tánczol, aligha fog törődni utódaival is és ki multját lábbal tapossa, jövőt nem érdemel.»

Ez azonban csak véletlenül csuszott ki ajkain s már a következő pillanatban elpirult, mert attól tartott, hogy atyját megsérté, ez azonban ilyesmin nem ütődött meg. «Ha ha — viszonzá — a mostaniak sem tesznek máskép, legfeljebb csak hegedű és klarinét hiányzanak. Minden nemzedék magára gondol, s ehhez joga is van. Azonban Párisban még egy másik bál is tartatott: a *bal des victimes*, tudod, hogy a konvent a guillotin által kivégzettek javait elkobozta s csak a kilencededik thermidor után adták vissza örököseiknek. Ekkor nem egy család jutott Robespierre kegyelméből vagyonhoz, s a fiatal emberek az életet élvezni kezdték. bálokat adtak, a hol csak oly tánczosokat és tánczosnékat türtek, kik bebizonyították, hogy egy közeli rokonuk lefejeztetett. Ez a vészbiróságnak mintegy előpróbája volt, hogy a dinomdánom között háládatosan emlékezzenek rájuk. Sajátságos módjok volt. a melylyel egymást üdvözlék. A férfi közeledék a nőhöz és fejével oly mozdulatot tett, mintha azt a bárd alatti nyilásba dugná s a nő az üdvözletet hasonló módon viszonzá. Ezt *Salut à la vicetime*-nek nevezték, ezután keringőt tánczoltak, vagy champagnei bort ittak. Nem akarom ezt épen dicséretesnek mondani; divát volt, ha nem is a leg-

szebb, de vajjon fordult-e a dolog az által, hogy a fiatal emberek mai napság a vérkötelék szent-ségéről, az elődök és szülők iránti kegyeletről nagy szájjal beszélnek s lelkökben mégis ilyen idő után sovárognak, a midőn elvégre rájuk kerül a sor, habár Robespierre közreműködése nélkül.»

Kimentem a szobából, nem tudtam tovább hallgatni a beszédet apa és ilyen fiú között. Az előszobában vártam, míg Ernő kijött. Szomorú volt. Mellettem ment el, s még sem vett észre. Én pedig csendesen követém gyertyámmal végig a folyosón; egyszerre megállt s a lépcsőre nézett, mely egy kétágú lámpa által elég jól volt megvilágítva. Mi baja lehet, gondolám. E pillanatban Gabriélát láttam a padlásról lejönni egy ezüst edénnyel kezében, mellettünk elosonva a lépcsőkön leszaladt. Ott lent már eltűnt volt, midőn hozzám fordulva kérdezé, «ki ez Flóra? ki ez a leány?»

Megmondám neki, de csak fejét csóválta: «Ennyire csalódnám, mormogá maga előtt. Kevés vártatva ezután, hogy a szobába felkiser-tem, így szólított meg: «Mégis csak jól láttam. Egyike ama lányoknak, kik a szomszéd városban az arisztokraták estélyein meg szoktak jelen-enni. Szülői meghaltak mondod, s ő egészen vagyontalanul maradt rokon nélkül s most szolgál- nia kell?»

«Jó dolga van itt e kastélyban, — válaszo-

lám megnyugtatóására — mert csakhamar összekombináltam, hogy régi imádottja lehet, a kibe egykor fülíg szerelmes volt — «anyja ölén sem lehet jobb sorsa, mint itt. A kegyelmes gróf úr is jó szívű iránta s védi mindenki ellen.» De Ernő nem is figyelt beszédemre, elgondolkodva ült abban a nagy karszékből a nyitott ablaknál, mintha szívsebét valami fájdalmas visszaemlékezés szagolni kezdte volna; gyermekkorra, boldogtalan szerelme, a szoba, melyet oly hosszú idő után most látott először, a vadászejelenetekkel kihimzett szőnyegek, gyermekkorára emlékeztető butorok, az ablak előtti sötét erdő, mindehhez még atyjával furcsa értekezése — nem vettem zokon, hogy az öreg Flórát figyelemre sem méltatja. Végre egész halkán ki akartam lopózni a szobából, de ő felkelt s mindkét kezét vállaimra tévé.

«Flóra, ha csakugyan úgy volna, mit alig merek hinni, ez akkor a sors csodálatos kedvező játéka volna.»

«Hogyan?» kértem, mert bármennyire szerettem is a lányt, az a gondolat, hogy valaha grófné lehetne belőle, soha még álmomban sem jutott eszembe.

«Bízzunk mindent a sorsra», viszonzá komoran. «Jó éjszakát!»

S ezzel ismét az ablak felé ment, én pedig magányos szobámba, hol bár nem zavart semmi, a fél éjszakát álmatlanul töltém.

Így történt azután, hogy szokásom ellenére későn ébredtem, s eléggé szégyenlém, midőn a fényes napot már ablakomon láttam sugárzani. Kis szobámból azon káposztás kertbe lehetett látni, melyet Gabriéla plántált. S a mint az nap először kipillantottam, épen a kertágyak között mendegélt s az asztal számára főzeléket vagdalt egy kosárba. Ép oda akartam kiáltani, hogy mily soká aludtam, midőn észrevevém, hogy Ernő gróf az erdőből egyenesen a kert felé megy. Üdvözli a leányt, ez pedig egészen fesztelenül felegyenesedik és elfogultan viszonozza. Gabriéla rá sem ismert és mialatt beszélt Ernővel, nem látszott rajta semmi zavar, hogy visszaemlékezett volna egykori tánczosára, ki most mint ura áll vele szemben. A gróf szemmelláthatóan tartózkodóbb volt, mint ő. S a mint így egymás mellett a kerten végig mentek, önkéntelenül azon gondolatra jutottam: ha csakugyan Isten akarta, hogy ezek valaha egymáséi legyenek, gyönyörűbb párt aligha látott valaki. S e pillanatban nem volt egyéb kívánatom, mint hogy a fiatal gróft úgy boldogíthassa, miként az érdemli.

Ember tervez, Isten végez, mondja a példabeszéd, s a példabeszéd sokszor talál.

Nem sokáig lehettek együtt, mert Pierre a kertbe sietve tudatá az ifjú gróffal, hogy atyja beszélni kíván vele. Nem sokára mindketten kilovagoltak. Gyönyörű volt látni a természetes

apát vad telivér paripán, mellette pedig a karsú fiút világos barna arabs kanczán nyargalva, vágatva a sűrű erdön keresztül a szomszéd város felé, hol mint Pierre beszélé, a báróhoz voltak villás reggelire meghíva.

Gabriélától azonban nem sokat lehetett beszélgetésükből megtudnom, egyedül csak azt, hogy évek előtt a szomszédvárosban egy barát-nőjét látogatta meg s ott tánczolt Ernővel először, ez azonban oly szemérmes volt, hogy sejtelve sem lehetett, mily mélyen és maradvandóan vésődik arcza emlékébe. De Gabriéla most is csak úgy beszélt Ernőről, mint bárki másról, a mi engem titkon bosszantott. Elvégre ez jól volt így, én pedig feltettem, hogy keze-met kivonom a játékból s egyetlen szóval vagy pillantással nem előzöm, vagy akadályozom meg a dolgok folyását.

Este midőn a grófok visszajöttek, ismét hosszan és bizalmasan beszélgettem Ernő gróffal. Kezdetben jókedvű volt, elmondá, milyen a három szalmaszínű báróné toillettje, modora; elbeszélte, hogy azon négy vagy öt év óta, mely alatt nem látta őket, sokkal fiatalabbak, szemérmetesebbek lettek, hogy atyjával durczáskodtak azért, mert állításuk szerint rossz szomszéd s ezzel oda akarták értetni szavaikat, hogy a fiú tegye jóvá atyja mulasztását; ekként az egyik szemökkel az apára, másikkal a fiúra nézve kellemes kancsal látványt nyujtottak, oh,

ez ép alkalmas volt arra, hogy e nagyszerű parthiet megutáljam. Kezdtém gyanúsítani atyámat, hogy azért hozott el ide magával, hogy e vidék leányait velem megutáltassa s szabadságom tudatát bennem fokozza. Ő tudja, mily nehezen határoztam el magamat arra, hogy mint követségi küldött Stockholmba menjek, a hova pedig örömmel küldenek. «Én sokkal jobb szeretek erdőmben maradni, vadászatokra, szántóföldekre járni s mennyire téged Flóra ismerlek, nem fognál kiüzni innét. Csak oda vetve kellene mondanom, mint egy regényes ábrándozónak, hogy jobb szeretnék itthon maradni s atyámnak rólam alkotott végső jó véleményét is eljátszanám. Vannak okaim, folytatá reszkető hangjával, hogy atyai szeretetét ne tegyem próbára. Végre mégis csak atyám.

«Kedves grófom — viszonzám — ön tudja, hogy én mindég szívemből javát kívántam. De vagy nagyon szerencsésnek, vagy nagyon szerencsétlennek kell azon fiatal embernek éreznie magát, a ki e magányban el tud lenni.»

«S hogy voltál te is erre képes Flóra? kérdezé ő.

«Én épen szerencsés voltam, — válaszolám — hogy ily derék ifjú urat nevelhettem, ki sohasem érezteté velem azt, hogy nem anyja vagyok, hanem egy szegény szolgáló leány.»

E szavak után kezét nyujtá. «Igazad van öregem. De ha e kastélyon kívül csak azon

remény marad, hogy igen sokra viszem, vagy semmire, miért essem vigasztalhatlan kétségbe, hogy én boldog ember soha sem lehetek.»

Én hallgattam, mert nem mertem oly dologról beszélni, melyben szerencséje forog kérdésben. De ő gyorsan eltalálta gondolataimat. «Mi csodálatos ellenmondásban állanak az emberek egymással. Az én atyám többé nem megy az udvarhoz, mert azt tartja, hogy a mai nemesiségnek minden nemes vére csak lovaikban van. Milyen szemeket meresztene, ha az ajánlatot tenném, hogy egy feddhetlen életű leányt, ki egykor szolgálatában volt, menyének elfogadjon. De mindez balgaság. Sohasem jövök azon kísértésbe, hogy neki ilyesmit mondjak.

«Legjobb volna — mondám — ha ön nem sokára elutaznék. Isten látja lelkemet, fájdalmas dolog reám nézve ilyesmit önnek javasolnom, de jobb kedves gróf úr, ha rövid ideig nélkülözöm kell, mintha önmagát és a szegény leányt boldogtalanná tenné. Mert a mit atyjáról mondott, nagyon is igaz, s bár mennyire meg vagyok győződve, hogy a leánykával az életet zavartalanul evezné keresztül, mégis világosan látom, hogy hajója törést szenvedne még mielőtt a kikötőt elhagyná. S ez sokakra nagy csapás volna — nekem szívem repedne meg.» Így szólottam s azt hittem, tudj' Isten mily előrelátóan és bölcsen. De csakhamar azt tapasztaltam, hogy a bajt súlyosbba tettem. Mert

ha kezdetben legesekélyebb reményt sem táplál az iránt, hogy ő a leánynak épúgy megtetszhetnék, mint ez neki, úgy most egykedvű modorát s kimért magaviseletét jobbra és oda magyarázza, hogy mindezt kényszerből teszi, nehogy kelletén túl ragadtassa magát, bár szíve szenved. Magam is e nézetben voltam. Nekem is úgy tetszett, hogy mióta az ifjú gróf megérkezett, azóta sokkal merengőbb és komolyabb lön. Gyakran láttam gyönyörű arcát halvány és piros közt váltakozni minden alapos ok nélkül. Feltettem magamban, hogy legelső alkalommal még egyszer lelkiismeretére kötöm Ernő grófnak, vessen véget a dolognak így vagy amúgy. De alkalom nem kínálkozott, s hogy magam idézzem elő ezt, gyengeségtől halasztottam el, mert az igazat megvallva, rám nézve sem volt könnyü kedvenczemet nélkülözni. S így mult el egy-két, sőt három hét is, és napról-napra láttam, miként nő a baj s más szemek is látták ezt. Legalább így beszélé Pierre s hogy ép e miatt a grófok között a stockholmi utazásról volt szó; Henrik gróf erélyesen rajta volt, hogy az el ne napoltassék, Ernő gróf ellenben még meggondolási időt kötött ki magának, azóta pedig gondolkodott az atya arról, hogy naponként reggeltől-estig kirándulásokat tegyenek, nehogy fia a szép kisasszonynyal hosszasabban érintkezhessék. «*C'est drôle*» mondá a fúrfa-gos Pierre, «ha a gróf maga volna szerelmes

a leányba, nem viselhetné jobban gondját. *Mais je vous en reponds*, a dologban pedig az atya részéről szerelmi viszonynak még árnyéka sincs, első eset volna, ha uram ilyesmire nélkülém vállalkoznék s hogy is volna ez lehetséges? nincs e kastélyban mindenkinek szeme, füle. Én azt hiszem, valami más rejlik a dologban: Henrik gróf talán anyjával — hisz ért ön engem. De köztünk maradjon a szó, Flóra!»

E felett sokáig gondolkoztam, de eredményre még sem jutottam, míg végre a csomó magától, egészen másképen oldódott fel, mint az én együgyű fejem álmodni merészlé.

Mert lássa csak, egy októberi estén, a melyen ép nem lovagoltak át a szomszédba, hanem Henrik gróf, szobájában ülve számolt tisztartójával, Ernő gróf pedig már ebéd után puskájával és nehéz gondolataival az erdőbe ment, az udvaron egyszerre egy ismeretlen hangot hallok, mely a szolgák egyikénél Gabriéla kisasszony után kérdezősködött. A leányka épen a kertben volt az utolsó georginákat szeldelve, hogy a grófok asztalára csokrot készítsen. Én az udvarba megyek az idegen elé, kérdem tőle mit kíván s egészen megörültem, hallva tőle, hogy Gabriéla kisasszony fivére s most Angliából jön, hogy nővérét végre valahára viszontláthassa. Egész lénye, mely igen komoly, egyszerű és férfias vala, megtetszett, jóllehet arczra és teremtre nézve sokkal igénytelenebb volt nővéré-

nél, öltözékében pedig mondhatnám hanyag. Szívesen üdvözlém s megjegyeztem, hogy a jó leányka mennyire fog örülni viszontlásán, keresztül vezetém a kastélyon az ajtóhoz, honnét a kertbe juthatni. Itt meg is látjuk Gabriélan-
kat magas fák között állva és ez azonnal rá is ismer. De ha meggondolom, hogy ez két testvérnek oly hosszú idő utáni viszontlása volt, mégis sajátságos, hogy nem barátságosabban üdvözlék egymást. A leány elhalaványult, mintha ájuldozna, bátya pedig néhány szánalmas szó után kezét nyújtja neki. Én azt gondolom, hogy mindkettőjüknek eszébe juthatott, hogy most látják egymást mint árvákat viszont, tehát magokra hagyjam őket. S így szobámba mentem a honnét szemmel kísérek a történendőket; még mindig úgy láttam őket egymás mellett állva, mint a hogy elhagytam. Bátyja vígan beszélt, s mint látszék épen kellemes dolgokról, mi alatt huga lehajtott fővel hallgatott.

Körülbelül egy negyed óra multával Ernő lépett elő a szilfák mögül s csendesen megállott, midőn kettőjüket a kertben meglátta, ezután egyszerre az idegen felé megy, illedelmesen üdvözlí s láttam, hogy beszédbe elegyedik velök. Hogy mit beszéltek, azt meg nem érthetém, mert csak halkan susogtak. De végre jól kivehettem, mit beszélt Ernő gróf. «Még meg fogja magát gondolni tisztelt uram, hogy volna lehetséges ily hirtelen határozatot hozni.

S mit szól ehhez nővére? hogy gondolkozik ön Gabriéla? látja kedves uram, nővére is egészen meg van hatva ezen meglepő fordulat miatt. Daczára, hogy testvére, azért szeretetébe és gondoskodásába nem szabad erőszaknak ve- gyülnie. Nővére valamennyiünknek sokkal nélkülözhetlenebb és a mint én tudom, nem volt semmi oka helyzetete jobbra fordultát kivánni. Maradjon egyidőre vendégünk s győződjék meg, hogy vidékünkön kellemes élet van.»

Erre kezét nyújtja az idegennek, ez vontatva elfogadja s valamit szólt neki, mit azonban én távolságunk miatt nem érthettem meg, végre meghajtja magát s a kastélyba megy. Ernő gróf megáll a leány mellett, komolyan hallgat s mindig csak kémlőleg tekint arczába, melyet földre sütött. Ezután gyorsan és halkán beszélt. Egyszerre elejté a leány a csokrot s arczát mindkét kezével elfödte, s zokogásba törve, az erdőbe futott. Sokáig mély gondolatokba merülve utána nézett, de nem merészelte őt követni. Midőn a kastély felé fordult, láttam arczát, mely sugárzott s oly kifejezést öltött, melyre még gyermekkorából emlékeztem, midőn a hosszú tél után először látta a napot az erdő mögött felkelni, mely a szép tavaszi időt szokta hirdetni.

Én annyira meg voltam hatva, hogy kezeimet összetéve imádkoztam, a mi ép eszembe jutott. Eközben a folyosóról az idegen hangját hallottam, ki Pierre urat kérdé, vajjon lehet-e

most a gróf úrral beszélni. Sokáig maradt benn a grófnál s a nyitott ablakon hallottam harsány követelő hangon őket egymással beszélni. Később az idegen lejött, utána Henrik gróf, végre Pierre, ki szobámba jött es minden ujdonságot kifecsegett, mit odafenn az előszobában lopva kihallott.

Hát kedves uram Gabriéla bátyjának, ki egyenesen Angliából csak azért jött, igaza volt, hogy testvérjét nem akarja többé a kastélyban hagyni. De tudja-e minek következménye volt ez? A lorddal való párbajnak. Volt valami e verekedésről az angol lapokban s Londonban néhány napig erről beszéltek, beszédközben bizonyára grófunknak temérdek szerelmi és becsület párbajait melegítették fel; tán Gabriéla bátyja is hallott ezekről valamit s ez nem hagyta nyugodni. Éjjel-nappal utazott s nem kevesebbet akart, mint testvérét úgy a mint van karon fogni, megfordulni vele s egyenesen Angolországba vinni. «*Mon cher*», mondá urunk egész hidegvérüen — «ön nagy bolond. Hanem ez a maga kára és nem akarok a fölött többé vitatkozni, ki fogja jobban compromittálni a leányt, én-e, ki egy otrombaságért, melylyel illeték, annak rendje és módja szerint elégtételt vettem, vagy ön, ki a leányt egy oly helyről, hol mindenki ismeri és becsüli, sebbel-lobbal ismeretlen vidékre akarja vinni, hol több szemtelen lord van, s kik közül egyik sem fogja önnek azt a szivességét megtenni, hogy öntől

agyonlövesse magát. Hanem ez mint mondám az ön dolga. Az enyém ellenben mindeneklött az, hogy ön nővére szabadakarátát tekintetbe vegye, minthogy már nagykorú és másodsor, hogy a felmondási határidő megtartassék. Nem bocsáthatom el szolgálóimat úgy máról-holnapra, a mint az nekik tetszik.»

Erre a fiatal ember néhány kifogást tett rövid, velős, üzletszerű módon, néha heves, majd haragos lett annyira, hogy a grófnak a megszegendő szerződésért kárpótlási összeget ajánlott, mire grófunk hátat fordítva mellékszobájába ment s a tolakodót faképnél hagyta. Ez egy darabig még gondolkodott, azután sietve elhagyta a kastélyt, valószínűleg, hogy a közelfekvő helység polgármesterétől tanácsot kérjen, hogy jelen esetben mily mértékben hivatkozhatik a törvényre s kényszerítheti a gróft nővérét kiadni.

Fejem csak úgy zúgott mindettől, nem is figyeltem Pierre sületlen élceire, csak kivántam volna megtudni, mit akar, mi a szándéka. Mert elvégre ez volt a fődolog. Átmentem tehát Gabriéla szobájába, hogy ott megvárjam. Itt minden: az aranykeretű tükrök, képek és butorok, velour mintájú zöld selyem falszőnyegek oly állapotban volt, mint akkor, midőn beköltözött, csak a zöld selyemfüggönyökkel ellátott mennyezet alatt állott az egyszerű cselédágy s mellette Gabriélának néhány ruhadarabjával telt

úti táskája. Először gondoltam komolyabban arra, hogy mikép nézne ki e terem, ha itt ismét egy fiatal grófné laknék s mindezt kifestve magam előtt Henrik grófnak völegény korából maradt arczképét nézegettem, mely alább a pamlag felett függ — meg is nézheti holnap — majd gondolatokba mélyedve törülgettem kötenyemmel a márványasztalokat, midőn egyszerre zajt hallok, mintha egerek czinczognának. Csendesen állok, megfigyelendő honnét jő a nesz; a szoba nagy embermagasságú fali tükre — széles rococokerettel ép olyan mint a felső emeleten Henrik gróf szobájában — mögül hallatszott a zaj s már-már kerestem az egerlyukat, midőn egyszerre a padozat megmozdul, képem a tükörben körben forog, mintha csak szédülnék, ijedten visszahökkenem s ime a szétnyíló tükörkeret mögött a fal megnyilik s kilép — Ernő gróf.

Én elremültem, ő pedig megijedt. «Jó estét Flóra! Most e sajátságos tolvajúton jöttem hozzád, mit én soha nem sejtettem. Gondold csak, én felmentem atyámhoz, de nem találtam szobájában, vártam reá egy darabig, mert okvetlenül beszélnem kellett vele, nehogy az éj a nélkül muljék el, hol mindent tisztába ne hozunk. Én beszéltem Gabriélával, őt bátyja el akarja vinni, kérdeztem tőle, vajjon nem esik-e nehezére bennünket elhagyni s hogy nem maradna-e továbbra az én kedvemért —

e szavakra könnyekbe tört ki és sietve távozott tőlem.

S a mint így gondolkoztam mindarról, mit atyámnak mondani fogok, a fali tükör rámáján egy tenyérszerű helyet láttam, mely mintha egy kissé romladozott volna. Szórakozottságomban ujjaimmal azon helyen tapogatózva a tükör rögtön megmozdult, a fal megnyílt s szemeim előtt egy szűk folyosó sötétlett. De alig, hogy kíváncsiságból oda beléptem, hátam mögött a tükör magától bezáródott s minthogy e sötétben sem rugót, sem kilincset nem sikerült megtalálom, nem maradt egyéb hátra, mint előre menni először egyenesen, utóbb falépcsőkön és mindenütt koromsötétben, míg végre lenn egy szűk rejtekhelyre értem, mely utamat állta. Hideg borzadály futott át. Mindenütt tapogatóztam, míg végre a tükör mögé jutottam. Ezer teremtette — van-e még kastélyunkban több ily titkos alagút? hol vagyunk most? Hisz ez nem a te szobád Flóra. Ha nem csalódom — igen — itt szegény anyám lakott — de most — Lakja-e vala —»

Itt megszakadt szava s oly pillanatot vetett reám, melyből erős aggodalmat lehetett kiolvasni s azután behunyta szemét, mintha emberi lény tekintetét nem tudná elviselni. Én magamon kívül voltam, de lélekjelenlétem nem hagyott el. «Csak egészségi szempontból, — mert e szobának igen jó levegője van, lakik itt

Gabriéla nagyságos urunk kívánata szerint» — mondám megnyugtatóra. «Kedves drága Ernő, mi baja van önnek? mi zavarta meg ennyire? E titkos útról senki sem tudott — még édes atyja is bajosan; a gépezet ugyan nem rozsdás, sarkában jól fordul, de még se higgye, Ernő grófom, a por, a nedvesség nem igen érhet itt semmit, mert tisztán van minden tartva. Esetlegesség volt az egész (ezt magam sem hittem), hogy volna az lehetséges . . . A leány igen féltékeny és szigorú becsületére, a gróf pedig csak néhány hónapja van itthonn. Csak azon aggódtam, hogy a párbajtörténetet meg ne tudja s csodálkoztam, hogy úgy meg tudtam nyugtatni, de míg így beszéltem, a hályog leesett szemeimről: vajon szoktak-e megverekedni egy szolgálóért?

És midőn mindezt átgondoltam, zavarba jöttem és nem tudtam mást mondani, mint hogy ez hallatlan dolog. Tévedés lesz az egész, vagy kétkednem kell mindenben, még az Isten létében is.

Ezután felveté szemeit s történetesen meglátta atyja képét az átellenes falon s a kis utiáskát, mely az ágy mellett állott. Jól láttam, hogy ő nem hitt semmi tévedésben. Én izgatottságomban kezét ragadtam meg, mely egészen bágyadt és hideg volt, mintha élet sem volna benne. «Flóra! — mondá halk hangon — ezt nem fogod senkinek sem elbeszélni, hogy

mi itt találkoztunk. Senkinek Flóra! Igérd meg! Én mindkét kezemmel megszorítottam kezét s egy szót sem tudtam többé szólani, mintha malomkő nyomná szívemet. Ernő gróf elhagyta a szobát. Hogy az este hol volt ő, azt nem tudtam meg soha. E napon pedig egyáltalán senkinek hollétét sem sikerült megtudnom. Henrik gróf nem jött le az étterembe, Gabriéla bátyja a városban volt, maga Gabriéla pedig késő estig az erdőben maradt. Én azonban a mennyire lábaimat vonszolni tudtam, magányos szobámba rohantam, nem akartam a világról semmit sem tudni, annál kevésbbé Gabriélával találkozni. Be kell vallani, kedves uram, úgy gyűlöltem Gabriélát azon este, mintha halálos ellenségem lett volna egész életében. Százszor is mondtam magamban: Inkább a föld nyílnék meg alatta, mintsem az atyát és fiút a régi ellenséges viszonyba hozza. Száz és száz szemrehányást éreztem bensőmben, hogy gyászruhája és halvány arcza miatt, sejtelmeim daczára, rá hagytam magamat venni, hogy e kastélyba vegyem.

S ezután Ernő gróf volt mindig szemeim előtt, szinte láttam, mint lézeng egész éjszakán félőrülten, hogy a legszebb álomból, mit valaha álmodott, az egyetlen örömből, miről mint ifjú ember ábrándozék, büntény vált, merényt a természet és minden ellen, mi neki valaha szent volt. Mi lesz ebből, jajgat-

tam, kezeimet tördelve vigasztalan s azt hittem, hogy reggelre megőrülök.

Midőn már félig álomba szenderültem, hallottam, hogy künn a folyosón Gabriéla ép ajtóm előtt megy el szobája felé. Egész testemben reszkettem a szégyen és düh miatt s nem álltam volna semmiről jót, ha szobámba téved. Tán ha mérget adott volna Ernőmnek, sem lehettem volna nagyobb ellensége. Ezután a múlt időkről jutott egy s más eszembe s megfoghatatlannak tűnt fel egykori vakságom; megátkoztam, bár ne kerülne többé soha szemeim elé, szidtam az agyafúrt hazugot, ki férfiakra leselkedik, ki nemére csak szégyent hoz s ki mindedig csak port hintett szemünk közé. Végre egy nagy selyem-kendővel kötém be fejemet, nehogy az éjjel valami lármát halljak szobájából, vagy önkénytelen tanuja legyen annak, ha ő látogatásokat fogad. Azt azonban nem tudom, vajon látogatott-e valaki hozzá. Én meggyújtottam kis lámpámat, hogy imádságos könyvemből olvasgassak, de uram bocsá', nem tudtam, mit olvasok. Éhes is voltam, mert nem mentem le vacsorálni s ezért is Gabriélát okoztam, a ki most egész bűnbak volt. Hogy grófunkat okoznám valamiért, arról már rég leszoktam. És így éhség, harag, tépelődések és olvasás között a karszékben elaludtam. Nem sokáig aludhattam, midőn valaki kezét vállamra tévé s erre felébredtem; szobámba jönni meg

nem hallottam, mert a kendő még mindig fejemen volt.

A lámpa már kiégett s az ablakon át a reg kezdett szobámba szürkülni. Fölpillantottam s előttem Gabriéla állott. Nagyokat bámultam reá, egy kis szalma-kalap volt fején, vállán egy kendő átvetve, kezében pedig napernyő. Én leoldoztam a kendőt a fejemről, fölkeltem, ő pedig beszélni kezdett.

«Az Istenért, miért jön ilyenkor. Hány óra van, hisz még nem is aludtam?»

«Kedves Flóra asszony, négy óra felé jár az idő. Sajnálom, hogy ilyenkor kell felkölttenem, de fontos beszélni valóm van önnel. Ön mindig jó volt irányomban s azért nekem rendkívül rosszúl esnék, ha ön most nem jó véleményt táplálna felőlem s e lépést, mire most magam elszántam, ne javálná.»

«De mit akar, — szakítám félbe, — hisz ön egészen útra készül? Csak nem fogja e kastélyt hajnalban elhagyni? Hisz bátyja még vissza sem érkezett.»

«Utána fogok menni s megkeresem, menjünk akárhová. Oh, csak lett volna erőm magamat innét jóval előbb elszakítani! Akkor is szerencsétlen volnék, de egyszersmind ártatlan s most másképp vennék búcsut öntől, második anyámtól. De bocsásson meg, ha arra gondol, hogy az ön drága nevelt fiának gyógyíthatlan sebet, a legnagyobb fájdalmat okoztam, melyet ember

elviselhet. Kedves Flóra, tegnap megkérte keze-
met, de én tavasz óta atyjáé vagyok.»

Ezután hallgatott, mintha saját szavai vissz-
hangjától ijedt volna meg. Saját leányom nem
tudott volna hamarább kibékíteni, mint Gabriéla
e szavak után.

Úgy állt előttem, mint a megtestesült bánat,
keble hevesen hullámozott, szemeit behúnyta,
mintha a világosság minden sugára bántaná,
mely szerencsétlen élete romjaira hull. Én is
egészen elnémultam s végre, hogy én is mond-
jak valamit, székkal kínáltam meg, hisz nagy
út van előtte. Csakhamar beszélni kezdett. «Ön
is tudja, hogy minden igyekezetem odairányult,
hogy e kastélyból még idejekorán meneküljek,
mert csakhamar átláttam, hányadán áll a dolog.
Én nem voltam könnyelmű. A gróf úr nagyon
jól ismerte szívemet, sokáig törte magát utá-
nam s nem egyszer nyilatkoztam előtte, hogy
öv é sohasem leszek, hacsak mint megesküdött
neje nem. Ezt nem tehetem, viszonzá a gróf,
fiam van s ennek örökségét nem szabad meg-
rövidítenem, fiam rossz szemmel nézné, ha egy
fiatal mostohát adnék neki, miután már úgy
is csak ügygyel-bajjal férünk meg. E lépésem
nyilt szakadáshoz vezetne. Mindezt világosan
kimutatá előttem, de én szándékom mellett
tántoríthatlanul megmaradtam. Így szenvedtem
éjjel-nappal és Isten a megmondhatója, mennyit
küzdöttem.

Ezt az embert kérni hallani, ki oly durva, zsarnoki és büszke maradt mindvégig s azonfelül a rengeteg elhagyott vadonában mellette élni, hol senki sem jöhet segítségünkre, mint tulajdon szívem, ez borzasztó volt s midőn hónapokon át egy árva szót sem váltott velem, egy pillantást sem vetett reám s e mellett szemtanúja voltam, mint rágódik rajta a néma szenvedély s csepeg a vér karjából — ekkor vége lett minden erőmnek s megadtam magam. Ezekután, ha valóban léteznék női büszkeség, mely mind e vér és tűzpróbák között meg nem ingott volna, aligha irigyleném.

Örök hűséget esküdtünk egymásnak s örök titoktartást. Nyugodt volt kedélyem, de boldog nem. Nem mintha kételkedtem volna benne, jól tudom — bár velem szemben soha sem akarta magát jobbnak mutatni, mint a hogy őt a világ ismeri — ezentúl más nőt nem fog soha sem szeretni, valamint én sem más férfit mint őt. De szomorú sejtelmem, mely régóta rágódott lelkemen, most megvalósult, életem örökre fel van dűlva. Nem maradhatok — folytatá — közte és fia között. Ama boldogtalan titok keserű gyümölcsöket hozott. Számot vettem magammal, mittevő legyek. Mindent a magam lelkiismeretére kell vennem s szökésem által megmenteni, a mi megmenthető. Ha most halva feküdnék, mindnyájunkra nézve áldás

volna. De így a halált meg kell előznom s most búcsút veszek a kastélytól mindörökre. Mindent bevallok fivéremnek s bűnbánatul hátralevő napjaimat elhagyottan akarom leélni; de akkor is vigasztaló gondolat leend reám nézve azon tudat, hogy ön irántam táplált barátságos érzületét meg fogja őrizni.»

«Kedves Gabriéla, soha sem feledem önt, szívemben mélyen van emléke», — viszonzám kezét fogva. Megindító volt, mily nyájas öröm futotta el arczát e szavaknál s mily mélyen lélegzett fel, mintha kő esett volna le szívéről. Megkért, hogy nyújtsak neki segédkezet szokésében, tudniillik, ha észreveszik a kastélyban eltűntét, oda magyarázzam a dolgot, hogy bátyjához ment a városba őt arra kérni, miszerint térjen vissza egyedül Angliába és estére vagy legkésőbb másnapra már ismét vissza fog térni, azután ha a tengeren túl leszünk, írni fogok a grófnak. Önnek pedig, jó drága barátóm, siromig nem fogom hűségét és jóságát feledni.

Nyakamba borúlt és keservesen zokogott, vigasztalni akartam, de csupa együgyű dolgokat beszéltem, mert szegény fejem azt sem tudta hol áll. «Szegény gyermek. Isten áldja meg. Ne feledje az agg Flórát, méltatlanságot követtem el irányában, sokkal jobb ön, semhogy e sorsot megérdemelné. Mintha a jó emberek a földön csak nehéz sorsra volnának születve,

hisz' boldogult grófnőm itt e földön már valóságos angyal volt.»

Végre midőn az erdőben az első madár füttye felhangzott, a szép teremtés bátran fölkerelkedett, szemeit törülgetve, kezét búcsúra nyujtá. Oly gyönyörű volt, midőn az ajtó küszöbén fájdalmas mosolylyal intett felém, hogy magam is majd szerelmes lettem belé, azután az ablakhoz futottam, hogy még egyszer láthassam. A reg lassan szürkült a fák között; ezek mozdulatlanul állottak, mintha álmodnának; ép harminczni kezdett s mintha még ma is érezném, mily jót tett fejemmel az ablakhoz dűlnöm, hogy lázamat a friss hajnali szellő enyhítse. Még nem voltam egészen magamnál. Egy pillanatra örültem, hogy így egy lépéssel mindennek véget vetett s minden lépéssel, melylyel a kastélytól világgá távozott, nagyobb teher esett le szivemről s úgy gondolkoztam, ha szegény Ernőm ez életben többé nem látja a leányt, el fogja felejteni s így minden bajnak könnyű vége szakad, a többiről pedig a mindenható gondoskodik.

Már jó útat tehetett, midőn lenn a gazdasági épületekben és istállóknban minden mozogni kezdett; a gróf csak néhány órával később szokott fölkelni, én is különben mindig első voltam fenn a házban, mert százféle rendezendőm és teendőm szokott lenni. De azon a napon, szegény zavart fejemmel, semmire sem emlé-

kezhettem és egyúttal mindenre gondoltam. Egy teljes óráig tartott, míg néhány szál hajamat rendbe hoztam s még mindig nem tudtam magamat eltökélni, hogy az ajtón kilépjek, mert azt hittem, hogy az első, kivel találkozom, bizonyára a gróf lesz s ha kérdi, hol van Gabriéla, hebegni kezdek s utoljára még elmondom az igazat. De végre is nagyon kívántam Ernő grófot látni, tehát lábújjhegyen, reszketve a lépcsőkön fölmentem s oda fenn hallgatóztam ajtaján, de minden csendes volt. Végre lassan beléptem szobájába, de azt üresen s az ágyat érintetlenül találtam. Az éjjelt pedig mégis itt kellett töltenie, mert a gyertyák mind végig égtek. Mindez oly szomorúan hatott lelkemre, hogy csendes zokogásba törtem, mialatt az erdőre nyíló ablakokat feltárva, a szobát rendbe hoztam, azután pedig jó ideig bámultam a fák sudaraira gondolataimba merülve. Még emlékszem, hogy mennyire boszankodtam ott a vadász szőnyegen kihimzett s már megrongált vadász-kutya miatt, mely oly vidáman tátja száját és mutatja agyarait. Itt is bármi történjék, gondolám, ennek a bolondnak röhögnie kell. Ennyire megzavart a búbánat, kedves uram, hogy még ezen is megütköztem.

Egyszerre zongorahangok ütik meg füleimet, ez ily korán egészen szokatlan volt, mert, mint említém, a gróf sokkal később szokott fölkelni. A kastélyban ma fordított világ van,

gondolám. Kimentem a szobából s minthogy bizonyos voltam abban, hogy a gróffal most nem fogok találkozni, előbb az egész kastélyt, azután az erdőt akartam keresztül kutatni, hogy Ernő gróf hollétét megtudjam. Midőn a boldogult grófné szobája elé értem, hol Gabriéla lakott volt, akaratom ellenére is bementem. Olyan idegenszerűnek éreztem magamat, mintha oly helyet látnék, hol gyilkosság történt. Szilárdan megállottam a nagy tükör átellenében s belebámultam mint valami félőrült, saját magammal beszélgetve. S minthogy már Éva ősanyánk óta a gyöngeség és kíváncsiság nemünk tulajdona, nem tudtam ellentallani, hogy az arany-tükörkereten kissé ne tapogatózzam, vajjon felfedném-e a gépezetet s azután egy pillanatra magam is bepillanthatnék a titkos folyosóra. De a mint ez sikerült s a tükörajtó sarkaiban halkán megfordúlt, már egyik lábam a küszöbön túl volt, a másik pedig éppen nem akart e mögött maradni, így értem be elfojtott lélekzettel a titkos folyosóra s az ajtó mögöttem önkényt bezárult. Nem sokat törődtem vele; s ha nem is látnám többé a napvilágot, az sem lenne oly nagy veszteség! Hisz mi öröme van az embernek künn a nagyvilágban, hol egyik ember a másiknak ördöge. Mialatt így mindenről elgondolkoztam, a világosság egy gyenge sugarát pillantottam meg, mely egy résen keresztül a rejtett folyosóra esett; ennek

irányában mentem tehát előre. Meg is találtam a lépcsőt s azon óvatosan felmentem. Fenn igen tompán hallottam a zongorajátékot, de minél tovább mentem, annál jobban és tisztábban volt az hallható. Soha életemben nem fogom elfeledni ama csodálatos hatást, mit a fölséges zene e sötét folyosón reám gyakorolt. Úgy éreztem magamat, mintha el volnék temetve s ezer madár dalolna sírom felett. Midőn az utolsó lépcsőt is elértem, megállottam s csak most kezdtem azon gondolatra ébredni, hogy tulajdonképen hova akarok menni s vajon megtalálom-e a kijárást.

Egyszerre egész testemet jéghideg futotta át, mert jól láttam, hogy a folyosó, melyen állok, ép grófunk szobájába vezet, hol most zongorázik. Mit gondolna a gróf, ha most itt hirtelen betoppannék. Míg így töprengtem, egy a folyosóra világló sugarat pillantottam meg. A tükör hátán tudniillik egy lekarczott rész volt, mely a szobából nézve egy fekete pontnak látszott s mi engem gyakran bosszantott, midőn a tükröt törülgettem. Ez mint most láttam, szándékosan volt téve azon czélból, hogy a rejtett folyosóról a szobát át lehessen tekinteni, megtudandó, vajon van-e ott valaki. Egészen nesztelenül a falhoz szorultam és kémlelődtem. Henrik gróf reggeli bársony pongyolájában a zongora előtt ült, háttal a tükörajtó felé, az ablakok pedig mind tárva voltak. Csakhamar távozni akartam

e helyről, de zongorajátéka végtelenül megtetszett s egyúttal elgondoltam, hogy egy oly fiatal leánynak, mint Gabriéla, meg kellett lopnia szívét, mikor engem, vén asszonyt is elvarázsol. A gróf felségesen játszott, mintha heves vágyait, szerelmét e lágy hangokkal akarná lecsillapítani, mintha játéka két különböző lény párbeszéde volna, kik egymással daczos szavakat váltanak s végre ismét megbékélnek.

Úgy látszik, erősen sejthető, hogy valami történni fog, mert zongorajátéka olyan volt, mint kitörőfélben levő vihar, midőn távolról már hallatszik az első mennydörgés. Én oly félelemmel és borzadálylyal voltam eltelve a rejtett folyosón, hogy már-már visszatérésre határoztam el magamat. Ekkor észrevettem, hogy az előszoba ajtaja nyílik s azon Ernő gróf lép be. Atyja játékközben felpillantott, de a fiú oly kézmozdulatot tett, mintha mondani akarná, hogy ne zavartassa magát, azután egy támlás-széken foglalt helyet úgy, hogy én arcvonásait kényelmesen szemlélhetém. Valami ünnepélyes, méltóságos és fenséges kifejezés ült vonásain — soha sem láttam szebbnek mint most. Egy pillantást sem vetett a tükörajtóra, mintha láthatólag bántaná a gondolat, hogy atyja szobájában van. Nagyon halvány volt és sajátos vidámsággal bámult maga elé a szőnyegek mintáira. Míg szemei mozdulatlanul

maradtak, jól láttam, hogy mint borulnak el és csakhamar két gyöngyöző könyecsepp tódult azokból, míg ajkai szeliden és mozdulatlanul maradtak. Láttam rajta, hogy a játék nagyon is meghatja, végre atyja az összes hangok gyönyörű akkordjával játékát befejezé. Ezután fölkelt s a szobán néhányszor végig sétált, rá sem pillantva fiára, de különben meglehetősen jó kedve volt. Az asztalról egy új vadászfegyvert emelt fel, hogy neki megmutassa.

«Jókor jösz. Épen most akartam érted küldeni, hogy kilovagolj velem az erdőbe. Pierre megpróbálta s azt állítá, hogy még jobb mint angol fegyverem. Volt Pierre ma már nálad?» «Nem, kedves atyám,» válaszolt Ernő gróf. «Sajnálom, hogy nem kísérhetem ki. Az éjjel arra határoztam el magamat, hogy Stockholmba fogok utazni. Önnek igaza van, hogy korán volna még itt az erdőben elzárkóznom, mert keveset forogtam a világban s ott tán használhatnak még valamire. Utazótáskáim készen állanak s én tulajdonképen most búcsúzni jövök azon esetre, ha szándékom önnél helyeslésre fog találni, mint ön erről engem sokszor biztosított.» Arcza, mialatt beszélt, derült és vidám volt. Nekem azonban nagyon rosszul esett, hogy így hallottam beszélni; minden szót tisztán hallottam a tükör mögött s lélegzetemet visszafojtám, mert azt hittem, tán ott benn is meg találják hallani szívem hangos dobogását.

Most már nem mentem el a tükör mögül, mindent meg akartam hallani. Ha most elhagy bennünket, ki tudja, mikor látom ismét. Hogy mi indította őt elhatározásra, nagyon jól tudtam. Nem akarja többé a leányt látni.

De mi lesz akkor, ha e titok nyilvánosságra jő. Nem tudom már beszédét elmondani, de egész öröm volt hallani, mint fejtegeté érveit, mily fontos most a követségi állás, milyenek az államügyek s mi dolga fog neki ott lenni s mindezt a legapróbb részletekig elmondta. Mialatt ő így beszélt, az öreg gróf szótlanul fel alá járt, végre fia előtt megállva, kezét nyújtá neki s így szakítá meg: «Minden úgy van, a hogy te előadtad s határozatodat jóváhagyom. Kivánságomnak most eleget téssz, mert valójában nem vagy homme d'action, hanem van benned valami a német tudósok modorából. De a viszonyok majd letisztítják rólad az iskolaport s később igazat fogsz nekem adni, hogy üdvösebb reád nézve, ha a világban forgolódol. Mikor akarsz utazni? «Még ez órában — szólt a fiú — Pierret magammal viszem az állomásig és a *Fatimen* lovagolok odáig. Estére azután ő vissza fogja hozni a lovakat, holmi-mat pedig utánam küldhetik.»

A gróf intett s azután egy darabig hallgattak mindketten. Láttam Ernő arcán, hogy valami még nyomja szívét. Végre megszólalt. «És ön, kedves atyám, a jövőre nézve mit határozott,

a jövő telet is a kastélyban szándékozik tölteni?» «Féligmeddig», viszonzá a gróf. «Én azt hiszem, eléggé kitomboltam már magamat s kívánatos a változatosság kedvéért is a révben pihenni.» «Itt mégis nagyon unalmas egyedül,» válaszolt erre a fiú. «Szomszédaink kevés mulatságot szereztek önnek. Ne nevéssen ki, kérem, ha én egy furcsa kérdést bátorkodom önhöz intézni: Nem gondolt ön soha egy másodszori nősülésre?»

A gróf hangosan felkaczagott. «Valóban, te sajátóságos kérdéseket tévszsz. Gondoskodik rólam, sőt még házasságot is köttetnél velem mielőtt távozol. Hagyjuk abba, fiam! Egy másodszori nősülés, másodszori baklövés és ha az öreg óvakodik a baklövésektől, a fiatal ne bizgassa erre.»

«Tréfál atyám, én fiatalabbnak láttam önt másodszori viszontlátásunk alkalmával, mint mikor évek előtt elhagytam. Ha ön valóban eltökélte magát, hogy végkép itthon fog maradni, akkor csak arról fog majd ábrándozni, mily jól illenék e vén kastélyba egy fiatal menyecske, ki önt megóvjja attól, hogy idő előtt megöregedjék s ha már megöregedett, nyugalma ne tövises, hanem rózsás legyen. De ön mindenképen jó helyen van, Flóránk igen hű teremtés. S most, midőn nem tudom, fogjuk-e újra egymást viszontlát . . . —»

Itt elakadt hangja s láttam, mily nehezére

esett megindulását elrejtteni. A gróf egy fürkésző pillantást vetett reá s némi szünet után szárazon így szólt: «Hagyjuk ezt. Ha az unalmat oly úton nem űzhetném el, a mint te tennél, oly vesztére hagyva még sem volnék. Még van róka, mit löni lehet, kezem sem gyengült még annyira, hogy egy puskakakast felhúzni ne tudnék s legvégül, midőn már testem annyira elgyengült, hogy minden mozgásra képtelen leendek, leülök és megírom emlékirataimat, példányképül a mai *jól nevelt* fiatalságnak, hogy mit nem kell tennie.

A gróf már várta, hogy fia búcsúzni fog; Ernő gróf azonban mozdulatlanul állott, szemeit mereven atyjára szegezve. Atyját e pillanat nyugtalanná tette s félig gúnyos, félig bosszús hangon kérdezé: «Nos? e messzelátó tervek nincsenek inyedre? Én valóban azt gondolom, hogy neked számomra egy házassági ajánlatod van készen, vagy saját személyemen akarod bebizonyítani, hogy több diplomatiái fortélyod van, mint a mennyit rólad föltettem. Ki azon ifjú nő, kit nekem szántál. Valóban már kíváncsi kezdek lenni. Tán a fiatal F*** szűz madonna szemével s gazdag szeplőhözományával, vagy E. bárónő biczegő lábával, ki hozzá még boldog-boldogtalannal azt akarja elhitetni, hogy ő még mindig tizenhat éves, vagy a . . .»

S így elősorolá a vidék valamennyi leányát

néhány gúnyos megjegyzés kíséretében. De fiának mindegyik egyetlen arcvonása sem változott meg. Midőn atyja elvégezte beszédjét, így szólt: «Rossz utakon jár kedves atyám. Semmiféle nagyvilági delnőről nincs itt szó, szomszédnéink közül egyet sem szeretnék e kastély úrnőjének látni. A szerencse — mit én önnek tiszta szívemből kívánok — közel áll önhöz. Nem vette észre ön azon ifjú leányt, ki az öreg Flórával együtt vezeti a háztartást s ki az ön kezére vágyik s önt annyira szereti, hogy szenvedélyét már titkolni sem tudja.»

Az öreg gróf megállott, mintha lábai gyökeret vertek volna s homlokát redőkbe ránczoló. De tudott magán uralkodni s erőltetve felkacagott. «Mort de ma vie, fiam, ez diadala volna az új iskolának a régi felett, ha te három hét alatt többet láttál volna, mint én két év alatt.»

«Hogy igazat szóljak — válaszolá Ernő gróf nyugodt halk hangon — a dolgot tegnap fedeztem fel, vagyis győzöttem meg róla. Én szemtanuja voltam ama küzdelemnek, mit a leány önmagával vívott, midőn bátyja arra sürgeté, hogy e kastélyt elhagyja. Életébe kerül, ha öntől el kell válnia.»

«Balgaság! szakítá félbe atyja és sajátos közönnyel veté le magát székébe. Bátyja egy keményfejű szamar. Úgy jött ide, mintha tudja Isten mi forogna a játékon, ez zavarta meg s hozta magánkívüli állapotba Gabriélát. Te szánt-

szándékkal tévedsz. Egyébiránt ki beszél arról, hogy menjen? Ő teljeskorú s tehet a mi tetszik neki s én szabadságában is meg tudom oltalmazni.»

Erre hallgattak mindketten, míg végre a csendet a fiú szakítá félbe: «Csak ez az oltalom reá nézve oly veszélyes ne volna. Tegnap késő este a városban voltam és Gabriéla bátyját fölkerestem. Többek közt elmondá, hogy ön mily lovagiasan védte testvérét egy tolakodó ellen s hogy e miatt mi történt. Ha nem akarja, hogy *védencze* szeplőtlen nevét a közmegevetésnek tegye ki, most a legalkalmasabb idő, hogy a leányt oltalma alól bocsássa ki, vagy oly nevet adjon neki, mely számára minden rágalom ellen biztos menedékül fog szolgálni. Drága atyám! — folytatá tovább, mialatt atyja maga elé nézett s ajkait harapdálta — ne haragudjék, hogy terveibe és határozataiba hivatlanul avatkozom. Szívemen fekszik önnek boldogságát biztosítani, mely oly régen áll ön mellett a nélkül, hogy azt megragadni akarná. Nem tudom, hogy vélekedik a leány felől, vajjon közönyös volna-e ön előtt, ha Gabriéla titkos bánatával és heves szerelmével távoznék a bizonytalan világba. De ha iránta a vonzalomnak csak egy szikrája él önben, tartsa itt egyszer s mindenkorra a szép teremtetést s e határozatot, melyet oly sebtiben hoztunk, bizonyára ön egy perczre sem fogja soha megbánni.»

Én beszéde alatt folyton arczára néztem és láttam, mint pirult ki egyre szebben s szemei egy-egy könyecseptől csillogtak. Atyja elé lépett, megfogta egyik kezét, mely a karszék támláján nyugodott. «Csodálatos ember vagy — mondá az atya — azt kell ezek után hinnem, te meglepetést akarsz számomra készíteni, vakon kalandokba ugratni s valami csinen töröd fejedet. Mi okod van arra, hogy te a leányt oly élénken ajánlod? De ha jól meggondolom a dolgot, nem lehet ajánlatodat oly könnyen elítélnem. Csak elképzelem, mint fognak nagyságos szomszédnőim mérgelődni, ha megtudják, hogy Henrik gróf szolgáját vette nőül vagy készülődéseket tesz az eljegyzésre. Még meggondolom magamat. A leány jó családból származik s oly modora van, mit bármely grófnő megirigyelhetne. De végre is, hagyjuk abba, fiam! Mindebből jó szivedet tanultam ismerni s hogy mindenkor javamat kívántad. De a szív könnyelmű bohó, mely legtöbbször akkor kezd öntudatra ébredni, mikor már késő. «Ön nevetségesnek találja bizonyára, hogy a fiú szívdolgának tekinti atyját szerencsésnek tudni. Bocsánatot kérek és egyszersmind Istenhözátot mondok.» Erre a gróf fiát tetőtől-talpig átható pillantással megméri és így szól: «Menj fiam a nagyvilágba, gyűjts tapasztalatokat és akkor egyéb túlzott előítéletteddel csodálatos szivednek hullámai is le fognak csendesedni; egyszer pedig meg fogod

köszönni, hogy ma nem egyeztem abba, miszerint neked fiatal mostohát és esetleg testvéreket szerezzek. Oly dúcsak nem vagyunk, hogy azon társaságban, mely hozzád illő, szabadon mozoghass és tekintélyes szerepet játszál akkor, ha tán atyád özvegyével s mostohatestvérekkel kellene örökségedet megosztanod, vagy épen anyai vagyonodra szorítkoznod. A kit pedig én grófnővé emeltem, ha szemeimet behunyom, nem akarnám mint koldusnőt hátrahagyni. Nos, világosan beszéltem és értjük egymást?»

«Igen, atyám», válaszolá az ifjú gróf halk reszkető hangon. Pillanatig mereven állt s azután nyugodtan lépett az asztalhoz, hol egyéb apróságok mellett íróeszköz és papír is volt; kivett egy levélpapírt s állva néhány sort írt reá. Épen elvégezte az írást, midőn atyja oda lépett. «Mi a manó jut eszedbe? Azt kell hinnem, komédiát játszol; tán csak nem fogsz...»

«Kedves atyám! — szolt a fiú, mialatt a lapot az asztal közepére tolja — olvassa el és ha útravalóul nem akar egy nagy örömet fiától ez egyszer megtagadni, úgy írja ide a nevét az enyém mellé.»

A gróf felvette az asztalról a lapot s láttam a tükör mögül, mint reszket az kezében. «Ez hallatlan! Lemondasz az ősi kastélyról nőm és minden örökösei javára — soha, soha!»

A lap visszahullt az asztalra s néhány pilla-

natig egy porszem sem mozgott a napsütötte szobában.

Egyszerre léptek hallatszottak az előszobában. Pierre jött be. «Monsieur le Comte, Gabriéla eltűnt, az erdészsegéd ma hajnalban a város felé vezető úton találkozott vele és Flóra asszonyt is hiába keressük, nem találjuk sehol?»

«Fogjatok rögtön hintóba, parancsolá a gróf, lovamat is nyergeljétek fel és vezessétek elő. Allons!»

«Ha megengedi, kedves atyám, elkisérem — mondá Ernő gróf s a szolga után akart sietni, de atyja visszatartá és sokáig némán arczába nézett, azután hirtelen karjai közé ragadá s egy darabig átölelve állottak. Én azonban többet nem láttam, szemeim elhomályosultak, minden összefolyt előttem; s midőn könyeimet kitör- lém, a szobában senki sem volt, s csak az asz- talon fekvő lapot láttam, mely bizonyítékul szolgált arra, hogy mindez nem volt álom.

Hogy mily érzésekkel tipegtem le a setét folyosón, elképzelheti, kegyes uram. Midőn az- után reszkető kezeimmal az ajtót lenn szeren- csésen megtaláltam s a napvilágra jöttem, úgy éreztem magamat, mintha ujjá születtem volna. Lódobogást hallottam lenn az udvarban s az ablakból atyát fiúval együtt a kastély-hídon láttam átlovagolni. S a könnyü hintó, me- lyen Gabriélat fogják visszahozni, vidáman ragyogott a reggeli nap sugaraiban.

Ah, kedves uram, szép volt, midőn a szegény leány, ki hajnalban az árokkerítésen egyedül árván ment ki, fényes délben a kastély hidján hintón robogott be, mellette büszke ménen a gróf lovagolt, azután kiugrott a nyeregből, hogy maga nyissa ki a hintó ajtaját s karját nyujtá neki. Még szebb volt, midőn nyolcz nap mulva fenn a teremben az esküvő volt, azután lenn az alsó teremben a lakoma; az urak asztalánál Henrik gróf ült ifjú nejével és ennek bátyja. Mi pedig alább egy virággal diszített asztalnál temérdek fáklyavilág mellett. A karzaton a városból jött zenészek játszottak s azután késő éjfélig táncz volt, a grófné mindenkivel tánczolt a titkártól az erdészsegédig, hogy még soká beszéltek erről a szomszédságban. Nekem pedig mindig hiányzott valami boldogságomból s egy perczre sem voltam egészen nyugodt, mert drága Ernőm ama délben nem jött többé vissza, még el sem búcsúzhattam tőle, a lakodalmi zene közt mindig csak reá gondoltam, hogy most már tán hajón ül Svédország felé s a hideg éjben egyedül hallgatja a tenger és szél zúgását.

Egyébiránt a lakodalom után minden úgy maradt a kastélyban mint azelőtt, csak «Gabriéla» helyett «méltóságos grófné»-nak hívtuk; a grófi pár naponként kilovagolt, néha pedig órákon keresztül hallottuk a gróft zongoráján játszani, a szép asszony pedig énekkel kísérte. Látogatók a szomszédságból nem jöttek s gró

funk a szomszédban tett látogatásait nem kapta vissza. Grófunk csak nevetett, mintha humorát semmi sem ronthatná már le. Ha a cselédség közt hiba történt, vagy olyas valamit mulasztottak el, a mit nem mertek a grófnak jelenteni, most csak a grófnéhoz jöttek, ez mindent szépen kiegyenlített és féken tartá férje haragját. Csak egyetlen egyszer tapasztaltam, hogy a grófné minden könyörgése hasztalan volt. Újév után ugyanis egy meghívás érkezett a herceg úr udvari báljára, melyre rendesen az arisztokratia nagy része összegyűlt s grófunk a mult télen sem hiányzott, daczára, hogy nem volt eléggé az udvar kegyében. Lovagló lakáj jött, az írásbeli meghívást átnyujtandó. A gróf és neje épen az asztalnál ültek. «Mily gyalázat — kiáltá — mialatt neje aggodalmasan visszatartá, s téged még meg sem hívtak? de mégis meg kell őket tisztelned jelenléteddel!» Daczára a grófné minden könyörgésének a lakájt behivatta és meghagyta neki, hogy jelentse, miszerint ő, valamint neje a meghívásnak engedni fognak. Ezután különös jó kedve támadt, a grófnét homlokán megcsókolva, többi közt így szólt: «Ne félj semmit, gyermekem. Csak most, az egyszer adok a kegyelemnek a jog előtt helyet, hogy éreztessen velök, mily méltók reád. Ez örömet, úgy hiszem, nem zavarod meg.» Így történt csakugyan, hogy Gabriélamat — azaz bocsánat — a kegyelmes grófnét, az udvari bálra

öltözködni segítém. Fehér habos selyem ruhát öltött fel, hajába pedig piros rózsákból és arany levelekből összefűzött koszorút tűzött. Úgy nézett ki, mint valami királyné. «Comme une reine» mondá Pierre, ki a szán előtt lován egy lámpával lovagolt. Mily bájos volt, midőn prémes felöltője és fátyola alól búcsúra intett. A gróf maga hajtott. Én magam is szerelmes voltam belé és a hosszú éj óráin ébren ültem a kandalló mellett, csakhogy őt, ha a bálról visszaér, fogadhassam. Hogy mi minden járta át ezalatt fejemet, azzal kedves uram, nem akarom untatni, hisz magam is elaludtam közbe, míg csak a szánfogat csengetyű szava reggel felé fel nem ébresztett. Midőn a lépcsőhöz szaladtam, a gróf épen felvezeté nejét; mindketten inkább vidámaknak, mint fáradtaknak látszottak, mintha valami különös dolog történt volna. Midőn egymásnak jó éjszakát kívántak, a gróf a nélkül, hogy reám vagy a cselédségre hederített volna, melegen átölelé, s így tartá egy pillanatig karjai között, mintha körülötte az egész világot feledte volna. Láttam mennyire felhevült volt a grófné, s gondolatokba merülve követém őt szobájába, hogy vetkeztessem. Alig voltunk egyedül, könnyek közt borult nyakamba — mert még mindig úgy viselé magát irányomban, mint azelőtt — s mindent elmondott. Nagy feltűnést keltett ugyan is, hogy ők a többenél később jelentek meg a bálon s a hercegné, ki maga-

san hordta orrát, midőn a gróf neki bemutatá nejét, hozzá egy szót sem szólt. A fiatal herceg azonban annyival kedvesebb volt, vele nyitá meg a tánczot s grófnénkat a többi hölgyek felett különösen kitünteté. Ő maga is nem sokára fesztelenül érezé magát s a mennyire beszédjéből kivehetém, a bál királynője ő vala. Egyszerre azonban a játszó asztalok egyikénél amaz angol lordot látta meg, mire nagy félelem szállta meg. De midőn férjét oly vidáman és nyugodtan látá, ő is visszanyeré lélekjelenlétét; a gróf a táncz után egy mellékszobába vezette, hogy frissítő szereket vegyenek magokhoz, mialatt egyik-másik barátját neki bemutatá. Történetesen néhány hölgygyel a lord is belépett s lorgnettjén keresztül grófnénkat erősen vizsgálgatva e szavakat mondá elég hallhatón: «Komornához képest elég szép magatartása van.» Erre a terem elcsöndesedett, a gróf elhalványult, de csakhamar így szólt nejéhez: «Ugyan Gabriélám, emlékezzél csak, vajjon ez úr, ki ép az imént lépett be, hasonlít-e ama köszörületlen emberhez, ki egykor oly neveletlenül viselé magát veled szemben, s ezért lovagostorommal, azután pedig pisztolyaimmal kötött ismeretséget. Hisz a korbács is elég lett volna, mert ki őt közelebbről ismeri, tudja, hogy kár volt a lőporért.» Elképzélheti kedves uram, mily helyzetbe jött e szavaknál a grófné. Egyelőre azonban a dologból semmi sem lett, mert e

pillanatban a herczeg tánczosnöje után jött a mellékszobába s a megtestesült szeretetreméltóság volt vele szemben. Nem egy főrangú hölgy arcza sárgulhatott el irigységtől. Midőn azonban az ünnepély véget ért s az uraságok elbúcsúztak, az angol lord szemtelenül utánok ment s a lépcsőn grófunknak valamit fülébe súgott. A gróf azonban erre nyugodtan s oly hangosan, — hogy a lakájok közül sokan, s az udvaron is meghallhatták, — ezt viszonzá: «Kereszen magának más társat az ily játékhoz, mon cher. Időközben egy kincset találtam, mit nem akarok egyetlen kártyára feltenni, még ha bizonyosan tudnám is, hogy ellenfelem nem hamis kártyával játszik, a mint ezt a londoni sportklubban bizonyos emberekről híresztelik. Ha ezzel sincs megelégedve, lovagkorbácsom szolgálatára mindenkor készen áll.» Ezzel faképnél hagyta az embert s Gabriélának hazajövet így szólt: «Remélhetőleg ez volt multamból az utolsó jelenet, a mi boldogságomat egy pillanatra zavarhatná, most pedig te vagy egyetlen jelenem és jövőm» és több efféle dolgokat mondott, melyek a zivatar és téli éjszaka közepett melegben estek neki, mint minden bundája.

Ettől fogva egészen egymásnak éltek. Minden meghívásnak szabályszerűen eleget tettek, néha kirándulásra indultak, de látható volt, sehol sem érzik magokat oly jól, mint magányos erdőkben. A grófné velem szemben mindég a

régi volt és nekem mindent elmondott. De soha egy szóval sem említettük ama végzetes hajnalt, midőn innét mindörökre el akart távozni. Azt nem tudakoltam meg, vajjon megvallotta-e a grófnak távozása igazi okát. De valószínű ez is, mert férje előtt már nem csinált titkot semmiből, a grófnak pedig mindannyiszor kiderült arcza, valahányszor fiáról beszélt. S ez gyakran történt, mindenkor, ha Svédországból levél érkezett. Egyszer a gróf magához hívott, egyet-mást beszélt Ernőről s tiszteletét adta át. Néhanyszor nekem is írt drága Ernőm, kedvesen és bizalmasan, mint még mindig, de egy szót sem arról, a mi iránt leginkább érdeklődtem, hogy kedve, kedélye milyen? S végre két év után megírta atyjának, hogy egy ifjú főrangú hölgyet kíván eljegyezni, s kéri atyja beleegyezését. Nekem írt, hogy ne vonjam meg tőle anyai áldásomat, arája ép olyan, mintha magam választottam volna, később arczképét is elküldé, egy valódi angyalarczot, melyről csak ártatlanság és jóság ragyogott. Talán csak azért házasodott meg, hogy megnyugtassa atyját, de e szép szemek utat találhattak szívéhez is. Később tudósított lakodalmáról, s hogy utazást tettek a felföldön, s gondolja csak kedves uram, szép ifjú neje, a grófné is ráért, hogy nekem megköszönje gondoskodásomat, melylyel kedves férjét gyermekora óta elhalmoztam. Hozzánk természetesen nem jöttek el. A következő évben

már ikre is született, minek az öreg gróf nagyon örvendett. A gróf később arra határozta el magát, hogy nejével Svédországba utazik és engem is magokkal fognak vinni. Képzelheti, hogy örült szegény fejem ennek a viszontlátásnak.

De ki tudja, melyik pillanatban hull el az élet virága. Egyik napon Henrik grófot egy lészán hozták a kastélyba ájulva és csaknem holtan. Lovával elesett s belső sértődése támadt, melyet egy orvos sem tudott meggyógyítani. Néha eszméleténél volt egy pillanatra s ekkor a grófnét és engem meg tudott különböztetni, egyebet senkit és semmit. Rohamok lepték meg, néha fiát hívta — ezt nem tudtam zokogás nélkül hallani. A grófné rögtön írt is neki, atyja hogylétéről, én pedig csak azon aggódtam, hogy már későn fog jönni. Hogy miként virrasztottuk át az éjjeleket, az leírhatatlan. Szívrázó volt a grófné tekintetét látni, ki panaszát elfojtá magában. A tizenkettedik napon megérkezett az ifjú gróf. Nem vártuk ily hamar, szinte megijedtünk, midőn a betegszobába belépett. A gróf felriadt érzéketlenségéből, midőn az ajtón bejönni látta; felegyenesedett ágyában s oly hangon kiáltá: «Ernőm! kedves fiam!» mit, míg élek nem tudok elfelejteni. Hangos zokogásba tört, mintha lelkét akarta volna kiírni, ezután egészen csendes és nyugodt lett, a kezét tartotta s mi egy pillanatra azt hittük

már, hogy betegsége jobbra fordult. Ez állapot azonban alig tartott tíz perczig s szemei megüvegesedtek. Utolsó szavait a grófnéhoz intézte: «Ernö gondoskodni fog rólad» — fiának is akart még valamit mondani, de visszahanyatlott és meghalt.

Meg fog bocsátani, hogy mindent oly részletesen elbeszéltem, de most már rövid leszek. A temetés utáni nap ifjú grófunk elutazott, miután a grófnét, ki e kastélyon kívül lakni sehol sem kívánt, a kastélylyal és erdőséggel megajándékozta, mert végrendelet nem maradt. Henrik gróf tudta jól, hogy neki nem kell egyebet mondani, mint «Ernö gondoskodni fog rólad» — s nyugodtan hunyhatja le szemeit. «Ha valaha bármire szüksége lesz, anyám — mondá Ernő — én rendelkezésére fogok állani mindenkor. S végre, ha önnek e hely magányossá válik, tudja meg, hogy nőm mindenkor tárt karokkal fogja fogadni.»

Ezután grófnénk nyugodt és szivélyes arcczal nyujtá Ernőnek kezét. «Ön jó helyen van — mondá Ernő. — «Itt hagyom önnek hű Flóránkat s csak arra kérem még, hogy hozza el őt is magával, ha eljön hozzánk »

Nem tudtam ezt sirás nélkül megállani, kötényemmel áztattam könnyeimet és kirohantam. De ő feltartott künn a folyosón, hevesen átölelt, éreztem, hogy szíve zokog s forró könnyei ősz hajszálamait áztatják.

«Fiam, Ernőm, drága grófom. Isten áldja meg, hogy megérkezett. Atyja már megjutalmazta hűségéért és gyermeki szeretetéért, az Isten előbb nem vette magához, míg merevülő ajakáról ön nem hallhatta, hogy milyen fia van. Isten kísérje útjain. Köszöntse nejét, kedves gyermekeit az öreg Flóra nevében, kinek csak egy óhaja van, őket szívére ölelni.»

Ezután kibontakozott karjaimból. Kocsiját a hegytetőre rendelte, ő pedig gyalog előre ment; a szolgálótól hallottam, hogy sokáig barangolt az erdőben, s minden zugot, a mihez kedves emlékek kötődtek, utolszor megtekintett. Mert már régebben elhatározá magát, hogy e kastélyba többé sohasem fog visszatérni, mert itt boldog úgy sem lehet. Tudtam, hogy örökre búcsúzom el tőle. De nem búsúlhattam érte eleget, mert azon naptól fogva a grófné igen elfoglalt. Láthatóan fogyott, halvány, nyugodt és panasztalan lett s rövid idő múlva követte férjét, mintha a büszke embernek sírjában is hatalma lett volna neje felett. Midőn Ernőnek e szomorú hirt megírtam — azóta egy év még nem mult el — rögtön válaszolt, hogy mindenesetre jöjjenek hozzájuk, s az ifjú grófné is egy szép hosszú levélben ismétlé férje óhaját. Ernő búcsút vett a nagykövetségtől és most egy gyönyörű birtokon élnek a tenger mellett, a hol gyönyörű élet lehet. «Én magam jönnék, hogy téged magammal hozzalak — írta ő ne-

kem — de sokkal lelkiismeretesebb gazda és családanya vagyok, minthogy aratás ideje alatt hazulról távozni tudnék.» A valódi okot elhallgatá. Én pedig mindettől meghatva, kevés holmimat csakugyan össze is szedtem, a kastélyt átadtam — mint Ernő meghagyá — a tiszttartónak (mert Gabriéla bátyja nem akarta testvérje örökségét elfoglalni, ezt büszkesége nem engedte meg) és így egy szép reggel csakugyan elhatároztam, hogy utazom. De midőn a hegymélyedésen keresztül fel a hegytetőre értem, hol a lombok közül a kastély kéményei feltűntek, szívem fájni kezdett, kiugrottam a kocsiból s futottam a kastély felé, mintha valami ellenség űzne és midőn ismét az udvarba értem, úgy tetszett, mintha száz éve lettem volna távol a kastélyból.

Ah, kedves uram, egy ily öreg mohos fát nem lehet idegen földbe ültetni, hanem várni kell, míg a fejsze kivágja. De bár örömetst feláldoznám életem hátralevő részét, ha drága Ernőm gyermekeit egyszer keblemre ölhetném — oda nem megyek. Végre is a tenger közepén vízbe kellene dobniok, s akkor biztosan tudom — árva lelkeknek nem volna nyugalma, hanem kísértene a zajló hullámok felett. Mily szépen áll az erdő grófom és grófném sírja felett, a madarak vidáman énekelnek a lombok között, s a vad bámulva szimatolja körül a két felirásos követ! Ha majd az öreg Flóra is lezárja

szemeit és a sír helyét nem tarthatja többé tisztán, moha és gaz fog fölérők burjánozni, hol elrejtve aluszsák boldog álmaikat rejtett boldog életök után. S ott kívánok egykor én is örökre megpihenni!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Franklin Könyvek

Jókai Mór

A kalózkirály

Szemere György

Doktor Mefisztofelesz

Előkészületben

Mikszáth Kálmán

A beszélő köntös

Justh Zsigmond

Ganyó Julcsa

Jókai Mór

A legvitézebb huszár

Krúdy Gyula

Az utitárs

Ára kötetenként 1 pengő

NAGY ÍRÓK KIS KÖNYVEI

A p r i l i s

Jósika Miklós

Egy igazi ember

Tolsztoj

A kaukázusi fogoly

Pálffy Albert

Egy kastély az erdőben

Poe

*Marie Roget rejtelmes
esele*

Krudy Gyula

Hét szilvafa

M á j u s

Tolnai Lajos

A nagy-gyárosék

Avszjejenko

Zsuzsanna kisasszony

Lampérth Géza

A kompánia rózsája

Stevenson

A palack manója

Surányi Miklós

Miért van ez így

FRANKLIN-TÁRSULAT

Ára kötetenként 50 fillér

1972 JAN 19

